సారస్వతీం భావయే

రచయితా

అష్టకాల నరసింహ రామశర్మా

అష్టావధానీ

ద్రవ్యదాతా

రా॥ శ్రీ తొడుపునూరి శంకరయ్యా గుప్తా

చేగుంట – మెదక్ జిల్లా

ప్రచురణ

శ్రీ సరస్వతీ క్షేత్రము

అనంతసాగర్ – మెదక్ జిల్లా – 502 267.

ప్రచురణ : భావ మహా శివరాత్రి
ప్రతులు : వేయి

వెల : రు.25/-

ప్రతులకు :
రచయిత్రి
శ్రీ సరస్వతీ క్షేత్రము
P.O. అనంత సాగర్
సిద్దిపేట డివిజన్
మెదక్ జిల్లా
పిన్ : 502 267.

ఓం

శ్రీ సరస్వత్యై నమః

పరబ్రహ్మముతో, మిధునీభూతయైన వాక్కు తొలుత అవ్యక్త నాదముగా పరమాకాశమున నుండి, "ఓం" రూపముగా ధ్వనించి అకార, ఉకార సమ్మేళన రూపమగు ఓంకారమును పలికినది. అదియే ప్రణవముగా కీర్తించబడినది. అది తత్పురుష స్థానీయమై భూః, భువః, సువః అను వ్యాహృతులుగా వెలువడి పంచభూతములుగా నేర్పడి సమస్త స్థావర జంగమములుగా విభజింపబడినది. వాని సమ్మిశ్రణమే భువన సృష్టి కాలవాలమైనది. దానితో జగద్వ్యాపారము పరబ్రహ్మమునకు అవసరమై వాక్కు యొక్క ప్రత్యక్షోపయోగము ముఖ్యావశ్యకమైనది. దానితో సమస్త జీవజాలము తత్తదుచిత జన్మములకు ఆకరమై ఉత్తమ మధ్యమాధమ వ్యక్తిత్వ విభజనమునకై గుణసృష్టి జరిగినది. దాని కారణమున దైవాసుర మానవులు బుద్ధిజీవులుగా మిగతా ప్రాణికోటి తత్తదనుసరణీయములుగా జీవించుచున్నవి. వారి వారి బుద్ధి వివేకమును బట్టి దేవతా వర్గీకరణ జరిగి మత భేదములతో పరబ్రహ్మముతో గూడిన వాక్కు సగుణ నిర్గుణ రూపములుగా ఉపాసించబడుచున్నది. సగుణ రూపిణియగు సరస్వతి విద్యా బుద్ధి జ్ఞాన స్వరూపిణిగా నున్నది. వేదములలో ఆమె నదీ రూపముగా ప్రస్తుతించబడినది కూడా.

అంబితమే నదీతమే దేవీతమే సరస్వతి ।

అప్రశస్తా ఇవశ్మసి ప్రశస్తిమంబ నస్కృధి ॥ (ఋగ్వేదము)

దేవీ భాగవతాదులలో సరస్వతి విష్ణు పత్నిగాను, బ్రహ్మపత్నిగాను, బ్రహ్మకు కూతురుగాను శాక్త సరస్వతీ తంత్రమునందు సకల దేవతలకు మూలాధిష్ఠానముగా వర్ణించబడినది.

దేవీ సచిత్తః పుం రూపాం స్త్రీ రూపాం వాపి చింతయే.

అధవా నిష్కలంకాద్య సచ్చిదానంద విగ్రహమ్ ।

అను ధ్యాన శ్లోకము ప్రకారము సరస్వతీ దేవి స్త్రీ పుం రూపములుగ నున్నదన్నపుడు పురాణాదులేమి చెప్పినను వేదము మాత్రమే ప్రమాణముగా నంగీకరింపదగుట చేతను పరబ్రహ్మముతో మిధునీ భూతయైన వాక్కు సమస్త చేతనాచేతన రూపమును పొందినదనుట నిస్సంశయముగా నంగీకరించవలసి యున్నది.

ఉపాసకుడు తానూహించిన మార్గముననే పరబ్రహ్మము పూజ లందుకొను కారణమున ఎవరేయే మార్గము లెంచుకొందురో తన్మార్గముననే తరించుట కలదు.

"ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ", "ఆపోవా ఇ దగ్ం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపః। పశవ ఆపోఽన్న మాపోఽ మృత మాపః। సమ్రాడాపో విరాడాప శ్ఛందాగ్ం స్యాపో జ్యోతీగ్ం ష్యాపో యజూగ్ం ష్యాపస్సత్య మాపం। సర్వాదేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరోం॥"

"అగ్నిర్మేవాచి శ్రితః। వాగ్ఘృదయే। హృదయంమయి। అహ మమృతే। అమృతం బ్రహ్మణి ..... పునర్మ ఆత్మా పునరాయురాగాత్। పునః ప్రాణః పునరాకూతమాగాత్ వైశ్వానరో రశ్మిభిర్వావృధానః। అంతస్తిష్ఠత్వ మమృతస్య గోపాః।

తస్యాం సముద్రా అధి విక్షరంతి తేన జీవంతి ప్రదిశశ్చతస్రం।

తతః క్షర త్యక్షరం తద్విశ్వముపజీవతి।

ఇత్యాది మంత్రములు వాక్కు యొక్క అనాది సిద్ధ రూపమును ప్రకటిస్తున్నవి. సకల సృష్టికాలవాలమైన సరస్వతి నాకు సకల వస్తు రూపముగా తోచినది.

అట్టి భావనయే సరస్వతీ సంబంధముగా సర్వమును చూచుటకు తావలమైనది అదియే ఈ సారస్వతీం భావయే అను గ్రంథ రచనకు పురికొల్పినది.

అక్షర పరబ్రహ్మ స్వరూపిణికిదే నా అక్షరార్చన. ఇట్లు భావించు వారికి తరించు మార్గము.

శ్రీ సరస్వతీ యజ్ఞసేవా సమితి తృతీయ వార్షికోత్సవాల సందర్భమున ముద్రణ కుపయుక్త ధనరూపసేవ చేసికొన గల్గిన రా॥ శ్రీ తాడుపునూరి శంకరయ్య (చేగుంట, మెదక్ జిల్లా) గారి కభీష్ట సిద్ధి నొసంగి అమ్మ రక్షించుగాక.

చూపులయే తడవుగా సూచనలందించి పరిశీలించి అమూల్యాభిప్రాయముల నిచ్చిన బ్ర॥ శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర గారికి, బ్ర॥ శ్రీ తలముడిపి బాలసుబ్బయ్య గారికి నా కృతజ్ఞతా పూర్వక నమస్సులు.

తమ అమూల్య సమయాన్ని వెచ్చించి వెన్ను దట్టిన అక్కయ్య ఆచార్య శ్రీమతి కె. కమల, సంస్కృత శాఖ, ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయము, హైదరాబాదు గారికి కృతజ్ఞతలు.

ముద్రణలో సంతతము సంపూర్ణాత్మీయ సహకారములందించిన కోదండ ప్రెస్ అధినేత శ్రీ బి. రాధాకిషన్ రావు గారికి శుభాశంసనములు.

అష్టకాల

(అష్టకాల నరసింహరామశర్మ)

శ్రీమతి తొడుప్పునూరి నిర్మమ్మ,

శ్రీ తొడుప్పునూరి శంకరయ్య గారు

దాత

సరస్వతీ ప్రతి మహాత్మాం మహీయాత

ఇరవయ్యేదేళ్ల క్రిందట తెలంగాణా కల్లోల సమయంలో 'పీఠ
శీర్షికతో

"మోతాదులో వాడుకుంటే
విషం కూడ ఆరోగ్యాన్ని ఇస్తుంది.
మితి మించిన మీ వాదం
జగద్విలయానికి నాంది కారాదు.
మీమీ వర్గాలు కావు నిలవాల్సినవి
సత్యం ధర్మం నిలవండి
సత్యం శివం సుందరం
లోక క్షేమం దృష్టితో
మీరు కాంప్రమైస్ కమ్మని
సలహా యిస్తున్నాను"

అని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రజా సంక్షేమైక దృష్టితో చక్కని తీర్పును గేయ
చెప్పిన శ్రీ అష్టకాల నరసింహ రామశర్మగారు,

"ఉర్విలోని సహనమ్ము సర్వమును
ఉవిదలోననే వ్యక్తమయ్యెడును
గర్వమెక్కుటే పురుష జాతికగు
సర్వమెరిగి శాసింతురు పురుషులు"

నూతన మాత్రా ఛ్ఛందస్సుతో "సతి" శీర్షికతో వర్తమాన పురుషాహం
రెండు దశాబ్దాల కిందటే ఈసడించిన శ్రీ అష్టకాల నరసింహ రామ:
తాము ప్రతిష్ఠించిన సరస్వతీ దేవిని స్తుతిస్తూ –

"శిష్టి వృష్టి సమష్టికా మతుల శిష్టాకృష్ట చారిత్రకాం
సృష్టి స్థిత్యవసాన కార్యచతురా మిష్టార్థ పుష్టి ప్రదామ్।
కష్టాష్టార్త నికృష్ట పాలన పర స్పష్ట ప్రభావా ద్భుతాం
ప్లిష్ట వ్యాధి సుధా ప్రసేచన కరీం సారస్వతీం భావయే." (24)

అని కష్ట ప్రాసతో మహా ప్రౌఢంగా సంస్కృత కవిత చెప్పినప్పుడు ఆశ్చర్యమే కలుగుతుంది. కాని, వీరి వంశం అష్టకాల వంశమని, నిరంతర వేదాధ్యయనంతో సకలాష్టకాలు వాచోవిధేయమయిన వంశం వారు ఇలాటి కవితే కాదు, ఇంతకన్నా ప్రౌఢ కవిత సరస్వతీ కటాక్షంతో సహజాతి సహజంగా చెప్పగలరని తెలిసినప్పుడు ఆశ్చర్యమేమీ కలుగదు.

కవితకు అప్పుడూ, ఇప్పుడూ లక్ష్యముంది. కవిత కేవలం ఆత్మనిష్ఠ భావ ప్రకటన మాత్ర పర్యవసాయిని కాదని, దానికి ప్రేరకం శోకమే కాక ఆనందమూనని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. శోకమంటే అధర్మాన్ని ఎదిరించి ధర్మాన్ని ప్రతిష్ఠించాలనే ఆవేదన; ఆనందమంటే, ధర్మం ఏ రూపంలో, ఏమేర ప్రతిష్ఠితమైనా పరవశించే తృప్తి. శ్రీ శర్మగారికి ఈ రెండింటి అనుభవానుభూతులూ దశాభేదంతో పుష్కలంగా కలిగాయి. ప్రథమ దశలో పడిన ఆవేదనంతా కలసిపోయి, తమ కలలంతా నిక్కలలయాయి; ఆనందం వెల్లివెరిసింది; సరస్వతిని సర్వాంతర్యామినిగా, సృష్టి స్థితి లయ రూపిణిగా, పరతత్త్వంగా, సకల దేవతా స్వరూపిణిగా కీర్తించారు.

"యజ్ఞాం యజ్ఞమయీం యజత్సుఫలదాం యజ్ఞేశ్వరీం యాజ్ఞికాం
యజ్ఞానీం జపయజ్ఞ సుజ్ఞమహితా మజ్ఞాన సుజ్ఞానదామ్,
ప్రజ్ఞామూర్తి మధిజ్ఞ గర్వభిధురా మాజ్ఞప్త సర్వామరాం
జిజ్ఞాసుజ్ఞ కళావతీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే." (28)

అని శర్మగారు చేసిన స్తోత్రంలో మధుచ్ఛందుడు దర్శించిన

"అగ్నిమీళే పురోహితం
యజ్ఞస్య దేవ మృత్విజం
హోతారం రత్నధాతమమ్".

అనే ఋగ్వేద ప్రథమమంత్ర సుగంధాలు పొంగుతున్నాయి; భగవద్గీతలోని పరిమళాలు గుబాళిస్తున్నాయి. శ్రీ శర్మగారు యోగమంత్ర తంత్రాయుర్వేదాది శాస్త్రజ్ఞులు. తమ విజ్ఞానమంతా ఈ శతకంలో కుమ్మరించారు.

"ఈంకారీం నిగమాద్యనాద మహితాం సంకీర్ణ సంకీర్తనాం
అంకోత్కాసుర దర్పభంజన పరాం సంకోచ పంకాంకితామ్,
సంకార ధ్వని సంకులాజ్యహవనాం సంకల్ప కూలంకషాం
శంకారాయతమానసాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే." (100)

ఈ శ్లోకంలోని ఈంకారం ఓంకారానికి పూర్వ నాదం.

"రాధాం రాతిహితప్రదాం సుమణిపూ రాధారచక్ర స్థితాం
స్వాధిష్ఠాన గతామనాహత విశు ద్ధాజ్ఞాబ్జమధ్య స్థితామ్.
ఆధివ్యాధిహరాం సహస్రదళ పద్మాధేయినీం ధ్యేయినీం
మేధావృద్ధికరీం పరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే."

ఈ శ్లోకంలోని మణిపూర, ఆధార, అధిష్ఠాన, అనాహత, ఆజ్ఞా చక్రాలు, సహస్రదళ పద్మ సహస్రారం – ఇవన్నీ మంత్ర శాస్త్ర వేదిత్వానికి తార్కాణాలు. రాధ కాంతి. తర్వాత ఒక వైష్ణవశాఖకు మూలమైన రాధాదేవి.

శ్రీ శర్మగారు సరస్వతిని సర్వ శుక్లగానే కాక వివిధ వర్ణగాను, వర్ణమూల వర వర్ణిని గాను వర్ణించారు ఈ క్రింది శ్లోకంలో :

"వర్ణాం వర్ణిత వర్ణికా రుచిరతాం వర్ణాటగానప్రియాం
వర్ణావర్ణన వాగ్విలాస మహితాం వర్ణప్రియాం వర్ణినీమ్,
వర్ణాట ప్రతిభా ప్రభావిత తనూం వర్ణాఖిలావాసినీం
వర్ణప్రక్కర శోభినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే". (75)

ప్రతిమాటకూ రంగూ రుచీ వాసనా ఉందనే వారు మహా వైయాకరణులు మహామహోపాధ్యాయ మాధవ శాస్త్రీ భండారీగారు. ఈ శ్లోకం చదివిన తర్వాత గాని ఆ విషయం సరిగ్గా నాకు అవగతం కాలేదు. ఇక్కడ వర్ణాటులు గాయకులు, చిత్రకారులు, కవులు.

శ్రీ శర్మగారు కానీనికా, రాతి, అంక, యజ్ఞానీ, చార్వీ మొదలయిన అపూర్వ ప్రౌఢ ప్రయోగాలు చేశారు. అవి వేదగంధం, హవిర్ద్రవ్యగంధం వెలువరిస్తున్నాయి.

శ్రీ శర్మగారు ఆంధ్ర, తమిళ, కర్నాటక సాహిత్య కవితా సంప్రదాయబద్ధమైన ద్వితీయాక్షర ప్రాసను అసిధారావ్రతంగా పాటిస్తూ వర్ణాటులందరికీ వర్ణికగా (ఉదాహరణ ప్రాయంగా) ఈ శతకం రచించారని పిస్తుంది. భగవచ్ఛంకరులు, వేదాంత దేశికులు, మూకకవి, తిరుమల బుక్కపట్నం కిరీటి వేంకటాచార్యులు, శ్రీ కృష్ణబ్రహ్మ తంత్ర పరకాల మహాదేశికులు, ఇలా ద్వితీయాక్షర ప్రాసతోను, యతి స్థానంలో విరామంతో పాటు అక్షరావృత్తితోను రచనలు చేసినవారే. శ్రీ శర్మగారి కవితా కామనీయకానికి ఎన్ని ఉదాహరణలు ఇవ్వమంటారు? శతకమంతా ఇవ్వదగిందే.

సారస్వతీం భావయే – అని శ్రీ శర్మగారు మకుట ప్రాయమైన వాక్యం ప్రతి శ్లోకం చివర చేర్చారు. సరస్వతీం భావయే అని ఉండాలి గదా, సారస్వతీం ఏమిటబ్బా? – అని సామాన్య పాఠకునికి విచికిత్స కలుగడం సహజం. సారస్వతుడనే

వైదిక ఋషి విరాజిల్లుతున్నాడు. అతడు సరస్వతిని సాక్షాత్కరించుకొన్నవాడు. అతనికి సంబంధించినది, అతనికి సాక్షాత్కరించినది, అతనిని అనుగ్రహించినది సారస్వతి. ఈ దృష్టితో శ్రీ శర్మగారు "సారస్వతీం భావయే" అని ప్రయోగించారని నేను భావిస్తున్నాను.

అత్యాధునిక తెలుగు కవితతో పాటు గీర్వాణ కవితనూ తురాషాట్ సూనుని వలె కదం తొక్కించే శ్రీ శర్మగారి సరస్వతీ కటాక్ష తుందిలమైన వాగ్ధాటిని, సంస్కృత స్తోత్ర సాహిత్యంలో ఉత్తమ శ్లోకుల స్తోత్రాల సరసన, సరసతతో నిలువగల ఈ స్తోత్రాన్ని వినమ్రతతో ప్రశంసిస్తూ, సహృదయ పాఠకులు ఈ స్తోత్రం పఠించి సరస్వతీ కృపకు పాత్రులు కావాలని కోరుతూ, కాగలరని విశ్వసిస్తున్నాను.

భాషా సేవకుడు

తిరుమల రామచంద్ర

హైదరాబాద్ - 380
భావ మాఘ పూర్ణిమ
15-2-95

సారస్వత లహరి

'లక్ష్మీ ప్రదాన సమయే నవవిద్రుమాభాం
విద్యా ప్రదాన సమయే శరదిందు శుభ్రాం। 66
విద్వేషివర్గ విజయే తు తమాలనీలాం
దేవీం త్రిలోక జననీం శరణం ప్రపద్యే॥

ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియా శక్తుల ఐక్య ప్రేరణతో జగన్మాత సమస్త జీవరాశినీ
నడిపిస్తున్నది. ఈశ్వరుడు కూడా శక్తిమంతుడైతేనే ఏ పనికైనా సమర్థుడౌతాడు. 67
సకల జనని కటాక్ష వీక్షణాలకు పాత్రులైన వాళ్ళకు అసాధ్యమే ఉండదు -

'భక్తిశ్చేదవినాశినీ భగవతీ పాదద్వయీ సేవ్యతాం
ఉన్నిద్రాంబురుహాతపత్ర శుభగా లక్ష్మీః పురోధావతి ।'

నిరంతరాయమైన భక్తితో ఆ మాతృమూర్తిని సేవించే బిడ్డలకు సర్వసిద్ధులూ 68
వశమౌతాయి.

ఆ జగజ్జనని కరుణాపాంగరేఖా లాలితులు శ్రీ అష్టకాల నరసింహ రామశర్మగారు. శర్మగారి ప్రసక్తి వస్తూనే అనంతసాగరంలోని సరస్వతీ మూర్తి కనులముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. వారు నిరంతర సాకార, నిరాకార సారస్వత సేవా
పరతంత్రులు. 69

అవధాన విద్యలో సిద్ధహస్తులైన అష్టకాలవారు గీర్వాణ వాణిలో వాగ్దేవీ వైభవాన్ని పెక్కు విధాలుగా కీర్తించారు. వారి తపన ఎడతెగకుండా స్తోత్రమంజరులను వెలయిస్తూనే ఉంది. శర్మగారి అభినవ మనః పల్లవమే ఈ సరస్వతీ శతకం.

70

'భగవతీం సారస్వతీం భావయే' అను మకుటంతో 116 శార్దూల
వృత్తాలలో ఈ శతకం శారదామాత సమగ్ర విలాసాన్ని విశదీకరించింది. అపక్వాహార
రూపమైన ఏకభుక్తితో గూడిన అనవరత తాపసిక దీక్షకు ఫలంగా శర్మగారి
అంతరంగాన్ని సరస్వతీ భావన గాఢంగా ఆవరించింది. ఆ సంకుల భావ
66 పరంపరనే సరస్వతీ శతక లహరిగా ఉద్గమించింది.

'మనో హి సరస్వాన్, వాక్ సరస్వతీ ఏతౌ సారస్వతౌ వృధౌ'

అంటూ శతపథ బ్రాహ్మణం మనోవాక్కులు రెంటినీ ఏకరూపంగా సారస్వతాలనే
వ్యవహరించింది. మనస్సు సరస్వాన్ అనీ, వాక్కు సరస్వతి అనీ ఈ రెండూ
67 సారస్వత మోహాలనీ, ఊటబావుల్లో నీళ్ళు తోడేకొద్దీ ఊరికే రీతిగా, విజ్ఞాన
విషయాలను మననం చేసేకొద్దీ నూత్న నూత్నాంశాలు స్ఫురిస్తాయనీ, వేదవాక్కు
సరస్వతీ రూపిణియై వివిధార్థాలను వేదవిదునికి ప్రకాశింప చేస్తుందనీ సాయణాచార్యులు
భాష్యం చెప్పారు.

'దృశ్యం దృశ్య సమస్త భౌవన విభా మిథ్యా ప్రబోధాత్మికాం
68 దృశ్యా దృశ్య నిరూఢ యోగ మహితాం దృగ్దృశ్య లీలాదరాం।
దృశ్యార్థా వగతి ప్రసాదకరణాం సాదృశ్య వైశేషికాం
దృశ్యాంభోజకళాధికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే॥'

ఇలా దుష్కర ప్రాసలు, అనుప్రాసలతో జటిలంగా సాగుతుంది స్తోత్ర
రచన. పదసంయోజనం, సమాసఘటనలు పని గట్టుకొని కూర్చినట్లుగ కాకుండా
69 శర్మగారి సంకల్పం నుండి యథేచ్ఛగా రూపుదిద్దుకున్నాయి.

'దృశ్యం' – అంటే మనకు కనపడే ఈ అనంతమైన జగత్తు. ఇదంతా ఆ
జగన్మాత విలాసమే.

'దృశ్య సమస్త భౌవన విభా మిథ్యా ప్రబోధాత్మిక' – అంటే కనపడే ఈ
70 జగత్తు నశించేది (యద్దృశ్యం తన్నశ్యం) కనుక ఇదంతా మిథ్య అంటే లేనిదే అనే
జ్ఞానంతో భౌతిక వ్యామోహాన్ని అరికట్టేదీ ఆమెయే.

'దృశ్యాదృశ్య విరూఢ యోగ మహితే' - అంటే ఈ దృశ్య జగత్తుకూ, దానికి మూలకారణమై అదృశ్యంగా ఉండే పరమాత్మ తత్త్వానికీ ఐక్యానుసంధానాన్ని కలిగించే శక్తి కూడా అమ్మయే.

'దృగ్దృశ్య లీలాదరే' - అంటే అనుభవ యోగ్యమైన జగత్తుకూ, అనుభవ కారణమైన ఇంద్రియాలకూ సంబంధించిన లీల అంటే - జనన మరణ చక్రంతో కూడిన ఈ నిరంతర సృష్టిని కొనసాగించే విలాసంతో ఒప్పేది.

'దృశ్యార్థా వగతి ప్రసాద కరణే' - అంటే ప్రాపంచిక విషయాలను అర్థం చేసుకోవడానికి అవసరమైన జ్ఞానేంద్రియ పంచకాన్నీ, అంతఃకరణమూ ప్రసాదించింది జగన్మాతయే -

'నానాచ్ఛిద్ర ఘటోదర స్థిత మహా దీపప్రభా భాస్వరం
జ్ఞానం యస్యతు చక్షురాది కరణ ద్వారా బహిస్స్పందతే ।'

అంటూ ఆదిశంకరులు దక్షిణామూర్తి స్తుతిలో ఈ విషయాన్ని అద్భుతంగా వ్యాఖ్యానించారు.

'సాదృశ్య వైశేషికే' - అంటే లోకంలోని సమస్త విషయాలకూ ఉపమాన రూపమైనది. జగత్తు ఉపమేయమైతే, పరమాత్మ ఉపమానం. ఈ ఉపమానోపమేయాల అభేద రూపమైన రూపక స్థితే పరమాత్మ విలాసం.

'దృశ్యాంభోజకళాత్మికే' - అంటే ఈ కనపడే చంద్రుని కంటే అధికమైన ఆత్మకళతో ఒప్పేది ఆదిశక్తి. ఆత్మచంద్రునికి లోకచంద్రునిలాగా ఉదయాస్త మానాలూ, వృద్ధిక్షయాలూ ఉండవు. 'తస్య భాసా సర్వమిదం భాతి' అనే విధంగా అది సహజ నిత్య ప్రకాశరూపమైనది. కేవల సుఖ స్థితిలో మచ్చ లేకుండా అంటే ద్వైత భావ రహితమై, అఖండంగా, అద్వైతంగా ప్రకాశించే ఆత్మతత్త్వాన్ని ఇది వ్యాఖ్యానిస్తున్నది -

'నోదేతి నాస్తముపయాతి న వృద్ధి మేతి
నాపిక్షయం చ భజతే నిజతేజసేద్ధః ।
పూర్ణస్సదైవ సహజేన సుఖామృతేన
నిర్లాంఛనః కోఽపి నిజాత్మ చంద్రః ॥'

స్వారాజ్య సిద్ధి సురేశ్వరాచార్యులు

అంటూ తత్త్వజ్ఞులు ఆత్మతత్త్వాన్ని ప్రబోధించారు.

ఇలా వ్యాఖ్యాన సాపేక్షకంగా సాగింది ఈ శ్లోకం. ఇలాంటివెన్నో ఈ సరస్వతీ శతకంలో దర్శనమిస్తాయి. అక్కడక్కడా కొన్ని క్లిష్టపదాలకు శర్మగారే అర్థనిర్దేశం చేసినందువల్ల కొంత అవగాహన సౌకర్యం కలిగింది.

శరీరమనే ఈ ఉపాధిలో ప్రాణశక్తి, ఇంద్రియశక్తి, మనశ్శక్తి, బుద్ధిశక్తి అనే విధమైన భిన్న శక్తుల రూపంలో వ్యక్తమైనా – సుఖమయమైన ఆత్మప్రకాశం ఒక్కటే –

'ఏకామేక పదీమనేక చతురామేకాంతవాసప్రియాం
ఏకాగ్రస్థిర పూజనాదరగుణా మేకీకృతానేకతాం ।
నైకా మేకధురావహం సమపదామైకైక ధర్మస్థితాం
ఏకాదశ్యనునాదన ప్రచరితాం సారస్వతీం భావయే ॥' (116)

'ఏక' ఉత్పత్తి నాశాలు లేని అక్షరరూపమైన శబ్దబ్రహ్మమే – అర్థభావంగా అంటే జగద్రూపంగా వివర్తమైంది.

'ఏకపద' అంటే ఈ జగత్తు ఉత్పత్తి, స్థితి, నాశాలన్నిటికీ బ్రహ్మమొక్కటే స్థానమైనది.

'అనేక చతుర' అంటే అనేక నైపుణ్యాలు కలది –

'ఏకమేవ యదామ్నాతం భిన్నం శక్తి వ్యపాశ్రయాత్ ।
అపృథక్త్వేపి శక్తిభ్యః పృథక్త్వేనేవ వర్తతే ॥'

(వాక్యపదీయం – భర్తృహరి)

నిజరూపంలో భేదరహితమైన బ్రహ్మమొక్కటే అనేక శక్తులకు ఆశ్రయమైంది. అందువల్ల భిన్నభిన్న రూపాలల్లో, భిన్న భిన్న శక్తులతో వ్యక్తమైనా అంటే అది తన యందలి శక్తుల కంటే వేరైనది కాకపోయినా వేరుగా రూపాంతరంతో భాసిస్తున్నట్లే ఉంటుంది.

శక్తులు భిన్నాలైనా వీటన్నిటికీ అనుభవంలో ఏకతయే ఉంటుంది. అయినా ఈ ఇంద్రియాది శక్తులకు అతీతంగా తెలియదగినదే ఆత్మ చైతన్యం–

'బాహ్యార్థాన్ కరణగణేన, తం చ బుద్ధ్యా,
బుద్ధిం యః ప్రథయతి స్వభాసా ।
ఆత్మాఽసా వనధిగతః పరాగ్భిరేభిః
విజ్ఞేయస్తనుభవనాంతర ప్రదీపః ॥'

(స్వారాజ్య సిద్ధి)

జగత్తులోని సర్వవస్తువులనూ ఇంద్రియాల ద్వారా, ఆ ఇంద్రియాలను బుద్ధి ద్వారా, బుద్ధిని తన ప్రకాశంతో ఎప్పుడూ ప్రకాశింపజేస్తూ, వీటన్నిటికంటే లోపలగా ఉన్నందున వాటికి ఎరుగరానిదై నిత్యమూ శరీరమనే గృహం మధ్యలో వెలిగే దీపస్వరూపమైన ఆత్మతత్త్వమే వాస్తవంగా తెలుసుకోవలసిన అంశం.

'ఏకాంతవాసప్రియ' అంటే హృదయమనే పుండరీక మధ్యంలో నిత్యంగా నివాసముండేది –

'పద్మకోశ ప్రతీకాశం, హృదయంచాప్యధోముఖం ।
అధోనిష్ట్యావితస్త్యాంతే నాభ్యాముపరితిష్ఠతి ॥"

అంటూ శ్రుతి పరమాత్మ ఉనికిని స్థాపించింది. పరిచ్ఛేద, వినాశాలు లేనిదై జ్ఞానరూపంతో ఉండే ఆత్మతత్త్వాన్ని అవగాహన చేసుకుంటే, సాంసారికమైన సర్వదుఃఖాలు తొలగి, సుఖోత్పత్తి కలుగుతుంది. ఆ ఆత్మతత్త్వం అష్టదళ కమలంలోని కోశం యొక్క మధ్యలో వివరంలాగా ఉండే హృదయం అనే భాగంలో ఉంటుంది. ఈ హృదయపద్మం లోకంలోని పద్మాల్లాగా కాకుండా అధోముఖంగా ఉంటుంది. సర్వమూ దానిలోనే ప్రతిష్ఠితమై ఉంటుంది.

'ఏకాగ్రస్థిర పూజనాదర గుణ' అంటే హృదయాకాశంలోని బ్రహ్మత్వాన్ని ఉపాసించటం –

'దహ్రం విపాపం పరమేశ్మభూతం
యత్పుండరీకం పురమధ్య సంస్థం।
తత్రాపి దహ్రం గగనం విశోకం
తస్మిన్ యదంతస్తదుపాసితవ్యం।

అంటూ శ్రుతి తనలోని తత్త్వాన్ని (ఆత్మతత్త్వాన్ని) తెలియడానికై సూక్ష్మోపాయాన్ని స్పష్టంగా నిర్దేశించింది. సూక్ష్మంగా, పాపరహితంగా, పరతత్త్వానికి స్థానంగా ఈ శరీరంలోనే ఉన్న హృదయపుండరీకంలోని తత్త్వాన్ని, తనకంటే విజాతీయమైనవి లేదనీ, ఉండేదంతా సజాతీయమే అనే విశ్వాస ప్రవాహంగా ఏకాగ్రభావంతో ఉపాసించడమని అర్థం.

'ఏకీకృతానేకత' అంటే జాగ్రత్త, స్వప్నము, సుషుప్తి అనే అవస్థలన్నిటిలోనూ, సమస్త జీవరాశిలోనూ ఏకరూపంగా ఉండే జ్ఞాన ప్రకాశ స్వరూపమైనది –

'జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిషు స్ఫుటతరాయా సంవిదుజ్జృంభతే
యాబ్రహ్మాది పిపీలికాంత తనుషు ప్రోతా జగత్సాక్షిణీ ।'

అంటూ శంకరులు మనీషా పంచకంలో వ్యాఖ్యానించారు. 'నైక' అంటే జీవుడు, జగత్తు, అనుభవం మొదలైన అనేక స్థితులుండేది –

'ఏకస్య సర్వబీజస్య యస్య చేయమనేకధా ।
భోక్తృ, భోక్తవ్య రూపేణ భోగ్యరూపేణ చ స్థితిః ॥'

(వాక్యపదీయం)

సర్వజగత్తుకూ మూలకారణమై, అద్వితీయమైన బ్రహ్మమే జీవుడు, విషయము (జగత్తు), సుఖదుఃఖాద్యనుభవాలు అనే భిన్న స్థితుల్లో వివర్త రూపమైన ఉనికిని పొందేది. 'ఏకధురావహ' అంటే సర్వజగత్తు భారాన్ని మోసేది. 'సమపద' అంటే సమస్త జ్ఞాన రూపమైనది. (ప్రజ్ఞాన ఘన స్వరూపమైనది).

'ఏకైక ధర్మస్థిత' అంటే ఎల్లప్పుడూ స్వభావంలోనే ఉండేది – 'స్వభావే వర్తతేలోకః'.

అంటూ ఇలా శర్మగారు అద్భుత పదసంయోజనంతో నిరాకార, నిర్గుణ తత్త్వాన్ని వ్యాఖ్యానించే విధంగా ఈ శ్లోకాన్ని నడిపి, చివరగా జగన్మాత సగుణ సాకార తత్త్వాన్ని 'ఏకాదశ్యనునాదన ప్రచలితాం' అంటే పదకొండు నాదతంత్రులుండే పరివాదిని అనే వీణావాదన ప్రియ అయిన సరస్వతిని సాక్షాత్కరింప జేశారు.

ఇంకా –
'గౌరీ మిమాయసలిలాని
తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ ।
అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ
సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥'

అనే మంత్రార్థం కూడా ఈ శ్లోకానికి వర్తిస్తుంది. శబ్ద బ్రహ్మాత్మిక అయిన వాణి ఉచ్చారణ శబ్దరూపాన్ని పొందుతున్నది. అవ్యాకృతాత్మ భావంతో సమస్త ప్రాణులకూ, వాచక శబ్దాలకూ సార్థక్యాన్ని కలిగిస్తూ, సుబంతతిఙంతాలనే రూప భేదాలతో పదద్వయవతియై, నామ, ఆఖ్యాత, ఉపసర్గ, నిపాత రూపాలుగా గానీ,

పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ రూపాలుగా గానీ చతుష్పదియై, సప్త విభక్తులూ, ఆ మంత్రణాలనే అష్ట భేదాలతో అష్టాపదియై అవ్యయంతో కలిసి నవపదియై, సహస్రాక్షరాలతో అంతరిక్షమంతా వ్యాపించి ఈమె గౌరీ స్వరూపయై ఉన్నది. (సర్వ శుక్లా) అని కూడా అన్వయించుకోవచ్చు.

'భవతు సుఖకరీ ప్రాణశక్తిః పరానః' - సర్వోత్కృష్టమైన ప్రాణశక్తి మాకు సుఖాన్ని కలిగించేదిగా కావాలి అంటూ జగన్మాతను వేడుకో వలసిందే -

'హంసాం హంసవరాధిరూఢ గమనాం హంసాక్షరోత్తంసినీం
హంసాంతాక్షరరూపిణీం అజరతాం హంసాంతరావాసినీం ।
హంసేందు ప్రతిభాసితాక్షియుగళాం హంసస్తుతాం హంసినీం
హంసత్వాం పరరూపిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే ।' (27)

'హంస' అంటే ఉచ్ఛ్వాస, నిశ్శ్వాసరూపమైన ప్రాణశక్తి. హంస శబ్దం పరమాత్మ బోధకం. అది జగద్వ్యాప్తమైన చైతన్యరూపం. నిరస్త సమస్తోపాధికమైన బ్రహ్మ ఒక్కటే అనే విషయాన్ని స్థాపించేదే హంస పదం. అంతటినీ ఎల్లప్పుడూ నిండియుండేది హంస అని అర్థం (సర్వత్ర సర్వదాగంతా యో హంసః). 'హంస' అనేదాన్ని త్రిప్పి పలికితే 'సోఽహం' అవుతుంది.

'హంసాంతరావాసిని' అంటే సూర్యమండలాంతస్థిత చైతన్యరూపిణి - "ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ".

'హంసేందు ప్రతిభాసి తాక్షియుగళ' అంటే సూర్యచంద్రులే కన్నులుగ గలది.

'హంసత్వ' అంటే 'అహం బ్రహ్మాస్మి', 'ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ' అనే మహా వాక్యాల సారభూతమై, శుద్ధ సత్త్వరూపమైన బ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించేది.

'హంస స్తుత' అంటే యోగీశ్వరులచేత కీర్తింపబడేది -

'ధ్యానాభ్యాసవశీకృతేన మనసా యన్నిర్గుణం నిష్క్రియం
జ్యోతిః కించన యోగినో యది పరంపశ్యంతి పశ్యంతితే' ।
(గూఢార్థదీపిక - మధుసూదన సరస్వతి)

అంటూ తత్త్వజ్ఞులు యోగీశ్వరుల చిత్తైకాగ్రతను స్పష్టపరచారు.

'హంసిని' అంటే శక్తి స్వరూపమైనది అంటూ ఉండే ఈ నిరాకార నిర్గుణ తత్త్వబోధక పదఘటనలో 'హంస వరాధి రూఢగమన' అంటే హంస వాహన సమాయుక్త అనే సగుణసాకార తత్త్వాన్ని జోడించడంలో శర్మగారికిగల సాకార నిరాకార తత్త్వాద్వైతభావన వ్యక్తమగుచున్నది.

ఈంకారీం నిగమాద్యనాదమహితాం సంకీర్ణ సంకీర్తనాం
అంకోత్కాసుర దర్పభంజన పరాం సంకోచ పంకాంకితాం ।
సంకారధ్వని సంకులాజ్యహవనాం సంకల్ప కూలంకషాం
శంకారాయిత మానసాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే ॥ (100)

'ఈంకారి' అంటే ఈమె మహామాయనూ, జగత్తంతా నిండిన అంతర్మాయనూ వశం చేసుకునే సర్వాకర్షణలతో ఒప్పే మాయాధి దైవతమైనది -

'మాయా దైవత్వమీకారం
మహామాయాం వశీకరం ।
అంతర్మాయా జగద్వశ్యం
వశీకర్యం వరాననే ।' (బీజాక్షర నిఘంటువు)

లక్ష్మీ సరస్వతి రూపమైనది - ఈ కారోబ్జదళేలక్ష్మ్యాం, వాణ్యాం కమల కేసరే। (రత్నమాలాభిధానము)

'నిగమాద్య నాద మహిత' అంటే జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయావస్థలనే చతుష్పాత్ బ్రహ్మ నిరూపణ రూపమైన ఓంకార నాదమహిత.

'సంకీర్ణ సంకీర్తన' – అంటే పెక్కు . బుగా కీర్తించబడేది.

'అంకోత్కాసుర దర్ప భంజన పర' అంటే మధుకైటభులు, చండముండులా మొదలైన సర్వ రాక్షసులును సంహరించి, సురారులమ్మ కడుపారడి బుచ్చిన అమ్మ.

'సంకోచ పంకాంకిత' – సంకోచం అనేది జాగ్రదవస్థకు సంకేతం. ఇది స్థూల శరీరాభిమానంతో సమస్త రాగద్వేషాలనే బురదతో కూడినది –

'సంకోచ సంశ్రయణ వర్జన భావభంగ్యా
జాగ్రత్సుషుప్తి దశమోర్గమకౌ ప్రయత్నే ।
ద్వ్యాస్పృష్టతా వివృతతే విదితా సుధీభిః
స్పర్శ స్వరాక్షర గతౌ పరిశీలయామః ॥' మాతృకాచక్ర వివేకం.

అచ్చులను పలికేటప్పుడు నోరు వివృతమౌతుంది. హల్లులను పలికితే నోరు ముడుచుకుంటుంది. హల్లులు కంఠము, తాలువు మొదలైన వాటి సంఘట్టన రూపంగా వెలువడుతాయి. అట్లే విషయాలను గ్రహించే జాగ్రత్ దశలో పాత్మకు సంకోచం కలుగుతుంది. విశ్రాంతి స్థానమై నిర్విషయ రూపమైన సుషుప్తిలో పూర్ణభావమే ఉంటుంది. అయితే ఈ ఉపాధిగతమైన అంతఃకరణ చైతన్యమే పరతత్త్వానుభవానికి హేతువు.

'సంకల్ప కూలంకష' అంటే ఇష్టప్రాప్తి, అనిష్ట నివారణలనే ఒడ్డులను ఒరుసుకునే ఇచ్ఛాతరంగ పరంపరా సహితమైన మనః ప్రవాహ రూపమైనది.

'సంకారధ్వని సంకులా జ్యాహవన' అంటే యజ్ఞప్రియ.

'శంకారాయతమానస' అంటే శోభనకారిణి.

ఇలా జగన్మాత నిరాకార, నిర్గుణ స్వరూపాన్ని భావించారు శర్మగారు.

నిర్గుణోపాసన కైవల్య స్థితికి మూలం. అయితే యోగ్యులైన వాళ్ళకే ఇలాంటిది సాధ్యం. సాధారణ మానవులమైన మనం అర్చారూపాలను ఆశ్రయించాల్సిందే –

'అంబా మంబుజగర్భ నిర్భర దృశా సంబాధితాంగాంగినీం' (29)

'కంఠాలంబిత హేమదామ మహితాం కంఠేరలక్ష్మీప్రదాం' (88)

మొదలైన పెక్కు శ్లోకాల్లో శర్మగారు అమ్మవారి సాకార స్థితిని వర్ణించారు. ఇలా విగ్రహారాధన చేయడంలో దరిద్రమూ, ఆపదలూ తొలగి లౌకిక సౌఖ్యం కల్గడమనే అవాంతర ఫలాలు కూడా లభిస్తాయి.

ఇక్కడ ఇలా దిక్ప్రదర్శకంగా మాత్రమే సరస్వతీ శతక వైశిష్ట్యాన్ని పేర్కొనడం జరిగింది. ఆలోచించి అందుకోగల వాళ్ళకు అందులోని సమగ్ర స్వరూపం అవగతమౌతుంది.

శ్రీ అష్టకాల నరసింహ రామశర్మగారు సారస్వతోపాసకులైన ధన్యజీవులు. వారి కృషి నిరంతరం అభ్యుదయ నిశ్శ్రేయసాలను కలిగించాలని మనస్ఫూర్తిగా ఆకాంక్షిస్తున్నాను.

'భయాత్త్రాతుం దాతుం ఫలమపిచ వాంఛాసమధికం
శరణ్యే లోకానాం తవ హి చరణావేవ నిపుణౌ ।'

ఈ నాలుగు మాటల మిషతో జగన్మాతను స్మరించుకునే అవకాశాన్ని నాకు కల్పించిన శర్మగారికి ధన్యవాదాలతో –

సిద్ధిపేట — తలముడిపి బాలసుబ్బయ్య
2-2-95

సారస్వతీం భావయే

స్వచ్ఛా మచ్ఛ వళక్షచీరరశనాం మల్లీమతల్లిస్రజాం
ముక్తాహార మనోహరాం సితసరోజాలోల లీలాంబకాం
స్ఫాటిక్యాక్ష సుమాలికాం భగవతీం శ్వేతాబ్జ సంవాసినీం
భక్తానా మభయాం మరాళ గమనాం సారస్వతీం భావయే. 1

శ్యామాంభోద వినీల దీర్ఘ చికురాం నీలాభకానీనికాం
శైవాలాభవళిత్రయాం మకరికా పత్రాభిరామాం రమాం
సౌవీరాంజనరాజితాక్షియుగళాం సౌదామినీ భామినీం
అజ్ఞానాంధవినాశనామలరుచిం సారస్వతీం భావయే. 2

శోణాం శోణసుధాధరాం కుపిత కాలేశోణ పూర్ణేక్షణాం
వీణావాదనశోణితాంగుళియుతాం శోణాంఘ్రియుగ్మాం పరాం
మాణిక్యాంచిత నూపురాంగదమణి గ్రైవేయహారోజ్జ్వలాం
శోణాంకాంకలలాటికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 3

విద్యా మాద్య కృతోద్యమా మవిరతా మాతోద్య నాదోద్యతాం
విద్యుచ్ఛోద్యపదానవద్య కవితా సద్యస్ఫురత్ప్రాభవాం
ప్రద్యుమ్న ప్రతిపాద్యదోష ఫలదాఽవిద్యా తమఃఖండనాం
విద్యోద్ద్యోతిత వైభవాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే 4

ఈశా మీప్సిత దాయినీ మిహఫలైశ్వర్యాశయాశ్వాసినీం
ఆశాపాశవినాశనామలపదా మాశ్చర్య కృత్కారణాం
కాశాగ్రాశు నిరస్త దోష నిచయాం క్లేశాంతకౌశల్యకాం
ధీశాం శారద పూజనాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 5

విశ్వాం విశ్వజనీన భావ సులభాం విశ్వప్రభావాద్భుతాం
విశ్వామోదకరీం సమాశ్వసనదాం విశ్వేడ్య విశ్వంభరాం
విశ్వాంతర్బహిరుజ్జ్వలాం సురనుతాం విశ్వాక్షరాం విశ్వదాం
విశ్వైశ్వర్య పదాలయాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 6

శిక్షాం శిక్షకశిక్షకీం నిగమ శిక్షాదక్ష సాపక్షికాం
రక్ష శ్శిక్షణ దీక్షితా మభయదా మక్షాంతి పక్షోద్ధతాం
అక్షోభక్షితిరక్షకీం కరధృతాక్ష స్రగ్విలా సోజ్జ్వలాం
వీక్షామాత్ర సమస్తదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 7

లోకానుగ్రహకారిణీం శుకపికాలాప ప్రకారాదరాం
పాకారి ప్రముఖామరార్చిత పదాం సాకల్య సాకర్యదాం
ప్రాకామ్యాంత భగాష్ట భాగ్యఫలదాం సైకాతిసైక స్థితాం
తోకస్తోక గుణాంతకాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 8

వాణీ మైణగణాకులాంబకగణాం పాపాంబుధిద్రోణికాం
వీణాక్వాణ సమాను నర్తన లసత్పాణ్యంగుళీ మంగళాం
శ్రేణీభూత సమస్త మాన్య గుణదాం గీర్వాణ గీర్వాణదాం
వేణీ నిర్జిత నీరదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 9

అంగాష్టాద్భుత సంగతాం వరకృపాపాంగాం గుణాంగీకృతాం
సంగీతాద్భుత సంగినీం సుమసమానాంగాం పరేంగ ప్రియాం
గంగాసంగమ మంగళాం ప్రహసన వ్యాసంగ విస్సంగినీం
మాంగల్యాకర రంగభాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 10

ఐంకారీం పద కింకిణీ క్వణన నాద బ్రహ్మ రూపాంకితాం
క్రేంకారారవ మోదినీం సురగణాహంకార హుంకారిణీం
శంకాతంకహరాం విశంకటదయాం కైంకర్య సాంకారికాం
పంకేజాత నివాసినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 11

హ్రీంకారీం పదకింకరీకృత సమస్తాదిత్య సర్వాంకురాం
టంకారాకులితాసురాం మృగమదాంకాంచత్స్వరాగాంకితాం
సాంకట్యాపచితాం మృగాంక సుముఖీం సంకల్ప సంకేతితాం
స్వాంకాంకాయిత వల్లకీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 12

శ్రీంకారీం ముఖపంకజాత విజితైణాంకార్బుదాభాంకితాం
ఝంకారి భ్రమరాలకాం గతినిరాటంకాం లసత్కింకిణీం
హుంకారాకుల వైరిణీం విగత పంకాంకార్చితాం శంకరీం
ఓంకారాంకణవేదికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 13

క్లీంకారీం పరిణామ సంకుల జగత్సంకల్ప వైకల్పికాం
కంకాలీం సురసంకటార్తి హరిణీం పాశాంకుశౌ బిభ్రతీం
సాంకవ్యాంకిత గాత్ర శోభిత తనూవల్ల్యంక పల్యంకికాం
టంకాద్యాయుధ మండితాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 14

సారిత్యంచిత బీజమూల నిలయాం తారళ్యసారళ్యదాం
ద్యారిత్యద్భుత కాంతిగోళ మహితాం వైరస్య నైరస్యకాం
వారూపాగమ వర్ణనీయ గమనాం సారూప్య వైరూప్యకాం
గీరిత్యద్భుత సర్వభావమధురాం సారస్వతీం భావయే. 15

చిల్లీలావిలసజ్జగత్త్రయపదాం సల్లాపనోల్లాసినీం
మల్లీహల్లకఫుల్ల సల్లలిత పుష్పోల్లాస కృల్లాలసాం
ఉల్లాఘస్థితికారిణీం భవఘటాకల్లోల కల్లోలినీం
వల్లక్యంచిత పాణిపల్లవయుగాం సారస్వతీం భావయే. 16

కాంతాం కాంతకథా నితాంతమధురా, మాద్యంత హీనాం చిరాం
సాంతత్యాతత దేహదాహనపరాఽఽచింతా కృతాంతాం, శుభాం
దాంతోద్దాంత తపోఽంతయోగ మహితాంతః కాంత సంతోషిణీం
శాంతాం శాంతభవాతపాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 17

సర్వాం సర్వసుపర్వ గర్వ భిదురాం సర్వత్ర శోభాకరాం
సర్వానర్థ విదూర కార్యకరిణీం మౌర్వీ రవ స్వాదనీం
సర్వస్వార్పిత భక్త యోగకుశలాం స్వారస్య సర్వాత్మికాం
సర్వశ్రేష్ఠ పదాం పరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 18

నిత్యాం నిత్య పదోద్యతాం నిపుణతానిత్యప్రభావాద్భుతాం
అత్యర్థప్రియ వాదినీం చిరయశస్సంపాదనైకాదరాం
మత్యాంగీరసధీప్రసాద కరణాం నిత్యాన్నదానప్రియాం
సత్యశ్రీ పదదాయినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 19

పద్మాం పద్మనిభాంఘ్రి యుగ్మలలితాం పద్మాసనాలోలినీం
పద్మాఖ్యాననిధి ప్రదానకరుణాం పద్మాప్తకోటి ప్రభాం
పద్మాక్షీం నవపద్మరాగలసితాం పద్మాలయేష్టస్నుషాం
పద్మేం దీవర సామరస్య కలితాం సారస్వతీం భావయే. 20

వంద్యాం నింద్యవిరోధి[illegible]నకళా వంద్యాంఘ్రియుగ్మాంబుజాం
మాంద్యాంధిక్య జనౌఘమర్దనకళా జ్ఞాన ప్రభాతుందిలాం
నాంద్యగ్రేసర మోదినీం రసధునీ నంద్యాం మధుస్యందినీం
తాం ద్యావా పృథివీశ్వరీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 21

దృశ్యాం దృశ్య సమస్త భౌవనవిభా మిథ్యా ప్రబోధాత్మికాం
దృశ్యా దృశ్య నిరూఢయోగమహితాం దృగ్దృశ్య లీలాదరాం
దృశ్యార్ధావ గతి ప్రసాదకరణాం సాదృశ్య వైశేషికాం
దృశ్యాం భోజ కళాధికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 22

ప్రౌఢాం ప్రౌఢ పరాక్రమాక్రమిత దైత్యాం దేవసేనాంగినీం
రూఢార్షేయ వచఃప్రసాదమధురాం రీఢావలీఢ ద్విషాం
గాఢాతంక నిదాఘ శీతపవనాం సోఢవ్యబాధప్రధాం
ఊఢా మంబుజజన్మనా భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 23

ఇష్టివ్యష్టి సమష్టికా మతుల శిష్టాకృష్ట చారిత్రకాం
సృష్టి స్థిత్యవసాన కార్యచతురా మిష్టార్థ పుష్టిప్రదాం
కష్టాష్టార్త నికృష్ట పాలన పరాం స్పష్ట ప్రభావాద్భుతాం
ప్లుష్టవ్యాధి సుధాప్రసేచన కరీం సారస్వతీం భావయే. 24

ఈహా మీహిత మోహబాహుళక నిర్వాహార్తి నాశంకరీం
ఆహావాహుత సత్పదార్థమహిత వ్యాహృత్య మంత్రాత్మికాం
నీహారాబ్జమహామహీయు తనుశోభాహార్యమాహేశ్వరీం
వ్యాహారాహ్వ విహారిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 25

స్పర్శాం స్పర్శిత సద్విమర్శన కళా సంస్పర్శి విజ్ఞానదాం
అర్ఘ్యైఘ్రాజ్య పయోమధూదక తల స్పర్శావగాధ ప్రియాం
దర్శిన్యద్భుత దర్శనాం విపుల దర్శాదర్శ సందర్శినీం
దర్శారాధ్య పదాంబుజాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 26

హంసాం హంసవరాధిరూఢగమనాం హంసాక్షరోత్తంసినీం
హంసాంతాక్షర రూపిణీ మజరతాం హంసాంతరావాసినీం
హంసేందు ప్రతిభాసితాక్షియుగళాం హంసస్తుతాం హంసినీం
హం సత్త్వాం పరరూపిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 27

యజ్ఞాం యజ్ఞమయీాం యజత్సుఫలదాం యజ్ఞేశ్వరీం యాజ్ఞికాం
యజ్ఞాపీం జపయజ్ఞ సుజ్ఞ మహితాం అజ్ఞాన సుజ్ఞానదాం
ప్రజ్ఞామూర్తి మధిజ్ఞ గర్వభిదురా మాజ్ఞప్త సర్వామరాం
జిజ్ఞాసుజ్ఞ కళావతీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 28

అంబా మంబుజగర్భ నిర్భర దృశా సంబాధితాంగాంగినీం
కంబుగ్రీవ విలాసినీం శ్రుతి చతుస్సంబంధ వాగ్వాదినీం
బింబోష్ఠీం కవిలోకబింబిత గుణాలంబాం స్ఫురల్లంబుషాం
శాంబర్యంతక తైజసీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 29

యోగాం యౌగిక యోగభోగగరిమోద్యోగ ప్రయోగాదరాం
యోగాయోగ నియోగినీం నతజనా యోగ్యత్వయోగ్య ప్రదాం
యోగిధ్యాత విరూప రూప మహితా మాయోగ యోగాతురాం
యోగిన్యంచిత వేదికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 30

బ్రాహ్మీం బ్రహ్మ పదార్థ సత్త్వమహితాం బ్రహ్మాంజలి స్వీకృతాం
బ్రహ్మారణ్య నిరంతరాయ వసతిం బ్రహ్మణ్య కార్యాతురాం
బ్రహ్మత్వార్థ సమస్త లోకజనతా జిహ్మ ప్రకారాంతకాం
బ్రహ్మగ్రంథి విభేదినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 31

కీర్తిం కీర్తిత లౌకికార్తిహరణాం కార్తాంతికారాధితాం
వార్తానర్తితధీవిశేష ఫలదాం స్మర్తవ్య సంవిత్ప్రదాం
స్ఫూర్తి శ్రీ పరిపుష్ట భావ వితతా మార్తావన వ్యాపృతాం
పూర్తాపూర్తి విధాయినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 32

బాలాం బాలిశపాలినీం సకల లీలాలోల లోకావనాం
బాలేందుద్యుతి పాదపల్లవయుతాం ఫాలాగ్ని చిహ్నాంచితాం
ఏలాలాలిత నీలకైశికవతీం నీలోత్పలాభాంబకాం
శూలాద్యాయుధధారిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 33

సంసారార్ణవ తారణాభయకరాం హంసాసనే సంస్థితాం
శంసాపాత్ర మనీషి భక్తి సులభాం హంసాస్య నృత్యప్రియాం
సంసత్సర్వవశంకరాద్భుత వచస్సంసాధనామోదినీం
అంసోత్తంసిత భూషణాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 34

సాహిత్యామృతపానలాలసపరాం సాహిత్య సాహిత్యకాం
మోహిత్వాంధతమిస్ర నాశనకరీం మేహాదిజాడ్యాంతకాం
మాహేయీ ఘృత సద్ధుతాఖిల హవిష్యాహ్లాద సౌహార్దికీం
ఊహాపోహవివేకదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 35

ముద్రాం ముద్రిత బీజపూర మను చిన్ముద్రా ప్రభావాద్భుతాం
నిద్రాం నిద్రిత జాగరూక జనతా భద్రావలోక క్షమాం
ఉద్రేకోద్ధృతి మర్దినీం శరణతాదారిద్ర్య విద్రావిణీం
చిద్రూపీం పరదేవతాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 36

వర్షాం వర్షిత లోక శంకర కృపావర్షాం సువర్షప్రదాం
హర్షోద్ధర్షిత దైత్య దైవతకుల మార్షస్తుతౌ హర్షిణీం
కార్షాకర్షిత సర్వబీజ నిలయాం మర్షా మమర్షాంతకాం
వర్షాద్యంత నిరంతరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 37

గణ్యాం గణ్య గుణానుకూల ఫలదాం, గుణ్యార్థ రక్షోజ్జ్వలాం
తూణ్యక్షయ్య వరాంబకాం, శ్రిత జనారణ్య వ్రతామోదినీం
వీణ్యాకర్షితలోల చంచల దృశం రణ్యాసుర ధ్వంసినీం
పాణ్యాభీల నివారిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 38

సూక్ష్మాం సూక్ష్మతమాణుమధ్యవసతిం సూక్ష్మీకృత వ్యాపృతిం
లక్ష్మాలక్షిత దృష్టికోణ మహితాం లక్ష్మీ స్నుషా మంబికాం
పక్ష్మాగ్రక్షమితోర్వరేయ భరతాం పక్ష్మాలిత క్ష్మావరాం
యక్ష్మాద్యామయ నాశినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 39

చిత్రాం చిత్ర విలేపమాల్యవసనా మాత్రేయ ఫాలాంకినీం
గోత్రోద్భేదక ముఖ్యదేవ వినుతాం గోత్రాభివృద్ధి ప్రదాం
పత్ర ప్రత్యయ ధీనిధాన కరణీం పత్రాంగుళిప్రాభవాం
మాత్రావ్యక్త సమస్తదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 40

బీజాం బీజ మనుప్రసాద కరిణీం బీజాకృతావిష్కృతాం
రాజీవాసన రాజితామలతనూం రాజన్య నీరాజితాం
ఆజీవాజి విజేతృ శక్తిద కృపాం పూజా మనస్తోషిణీం
ఓజోరాజి విరాజితాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 41

మంత్రాం మంత్రితవన్నిశాటనిచయాం మంత్రాక్షరామంత్రితాం
మంత్రాంగాదర ధీవిశాల చతురాం యంత్రాంతరాధిష్ఠితాం
తంత్రారాధిత పాదపంకజయుగాం తంత్రీస్వరామోదినీం
సంత్రాత్రీం జగదీశ్వరీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 42

చండీం చండిత చండముండదనుజాం చండాంశు కోటిప్రభాం
చండాతాబ్జ శిరీషమాల్య లసితాం చాండాలికా లోలినీం
పిండాండాత్త పిచండిలాం కవినుతాం పిండీకృతాజాండికాం
పిండాంతః స్థిరవాసినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 43

సూక్తీం సూక్తి వివిక్త బోధనపరాం నక్తంచర ధ్వంసినీం
సూక్త ప్రోక్త మహా మహత్త్వ మహితాం ముక్తా స్రజోద్భాసినీం
శుక్తి స్ఫాటిక శారదాంబుద సితవ్యక్తాకృతిం భారతీం
శాక్తాసక్త హృదంబుజాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 44

ప్రాజ్ఞాం ప్రాజ్ఞ సమస్త శోభితకళాం ప్రజ్ఞాప్రభావాద్భుతాం
ప్రాజ్ఞప్రాభవ వైభవాం జనహిత ప్రజ్ఞానదాం శారదాం
విజ్ఞాతాఖిల శాస్త్ర మూల నిలయా మాజ్ఞా ప్రకారాదరాం
అజ్ఞోపక్రమితాదరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 45

దీర్ఘాం దీర్ఘదృశార్చితాంఘ్రియుగళాం దీర్ఘాయురాశాసనాం
దీర్ఘవ్యాధి నివారిణీ మవికలా మర్ఘ్యాప్త సంపూజితాం
అర్ఘానర్ఘ ఫలప్రదాయనపరాం నిర్ఘాత నిర్ఘోషిణీం
దుర్ఘోరాఘ వినాశినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 46

అర్చా మర్చిత పాద పంకజ యుగా మర్చిష్మ దోజోవరాం
చర్చాచార పరాయణాం సురనుతాం చర్చిక్య శోభామయీం
వర్చస్కాశ్రయదాయినీం సుకవితా వర్చోవిరాజిస్వరాం
అర్చార్చామయ రూపిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 47

శుక్లాం శుక్ల విలేప మాల్యవసనాం శుక్లేందుశోభాననాం
శుక్లాంభోజనివాసినీం కరతలాశుక్లప్త లక్ష్మీ ఫలాం
అక్లాంతిక్షమ దీనపాలనకళా మక్లేశ సౌకర్యదాం
వైక్లబ్యాంతక జీవకారుణికతాం సారస్వతీం భావయే. 48

హవ్యాం హవ్యపదార్థ సేవనపరాం, హవ్య ప్రకారాదరాం
సవ్యాసవ్యనివిష్ట మాగిరిసుతా సేవా ప్రమోదాంచితాం
దివ్యాం దివ్య పదాభిషిక్త చరణాం దివ్యత్వవిశ్రద్ధదాం
భావ్యాభావ్య విచారిణీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 49

ధర్మ్యాం ధర్మ పథానువర్తనహితాం ధర్మప్రియారాధితాం
నిర్మాణాత్మక కార్యకారక లసత్కర్మ ప్రయోగాతురాం
శర్మణ్యాధికృతార్త రక్షణ కళాధర్మ స్వరూపాం పరాం
మర్మస్పృక్కమనీయ భాషణపరాం సారస్వతీం భావయే. 50

భాషాం భాషిత భావనా విశద కృద్భాషావతీం వాక్సతీం
భూషా భూషిత సర్వమంగళతనూం భైషజ్యయోగ ప్రదాం
శేషావర్ణ్య మహత్త్వ భాసుర పదాం శోషామయప్లోషికాం
మాషత్వాంతక ధీప్రదాయన పరాం సారస్వతీం భావయే. 51

సంధ్యాం సాంధ్య పరాగితారుణరుచిం సంధ్యాది నాట్యాంగినీం
వంధ్యావంధ్య ఫలప్రదాం సుధిషణాం వింధ్యాచలావాసినీం
ఆంధ్య ధ్వంసి కృపావలోకన కరీం కంధ్యౌర్వతాపాంతకాం
సంధ్యాతవ్య పదాంబుజాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 52

సంహర్త్రీం సురసంకటార్తి హరిణీం సంహూతి సంతోషిణీం
అంహోరాశి వినాశినీం కమల హృత్సింహాసనే సంస్థితాం
రంహస్సంహత సంహితాధ్యయనదా మంహత్యమోఘు స్వదాం
బంహిష్ఠ ప్రియవాదినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 53

చక్రీం చక్ర నిభస్తనీం, చతురకాం చక్రాంగ సద్వాహనాం
చక్రాద్యాయుధధారిణీం మధుకరీ వృత్త్యాతిసంతోషిణీం
చక్రిధ్యాత మహత్పదాం శ్రితమరుచ్ఛక్రాదిభి స్సేవితాం
ఆక్రీడాప్రియ భావనాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 54

సారాం సారతరాశుపద్యరచనా సారళ్య సర్వస్వదాం
సారంగేక్షణ దృక్ప్రసారణ కళా సారస్య సంభావితాం
సారంగాంకధరాజవిష్ణుదివిజేశారాధితాంఘ్రి ద్వయాం
సారాసార వివేకదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 55

భావాం భావిత భాగ్య భోగ ఫలదాం భావజ్ఞ భావోజ్జ్వలం
భావాతీత మనస్సమాధి నిరతాం భావాబ్ధి సంచారిణీం
భావారామ విహారిణీం రసధునీం భావ ప్రసూనార్చితాం
భా వైవస్వత కోటి కోటి విభవాం సారస్వతీం భావయే. 56

లీలాం లోలవిలోచనాం లలిత వార్తాలాప లీలామయీం
లీలా నిర్జిత పద్మగర్భహృదయాం కోలంబకాలింగితాం
లీలాలోల శిలీముఖాగ్ర కుటిల భ్రూలేఖికా లోలినీం
లేలిహాన సుయోగ కీలితమతిం సారస్వతీం భావయే. 57

కాళీం కౌళవిధానపూజనహితాం కౌలీన భాగ్యప్రదాం
కాళిందీ సురవాహినీ కలిత గత్యాలోల లీలాదరాం
కేళీలోల పదాంబుజాం గదహరాం నాళీక పీఠ ప్రియాం
తాళస్వానమనోజ్ఞ భావలసితాం సారస్వతీం భావయే. 58

శక్తిం శక్తిగణార్చితాంఘ్రియుగళాం శాక్త ప్రభావాద్భుతాం
శాక్త వ్యక్త వళక్ష కాయరుచిరాం శుక్త్యంఘ్రి పద్మద్వయీం
త్యక్తాహంకృతి వర్తక ప్రియకరీం వక్తవ్యవాఙ్మంజులాం
వ్యక్తావ్యక్త జగత్ప్రపంచన కరీం సారస్వతీం భావయే. 59

శ్వేతాం శ్వేతగరుత్ప్రయాణలసితాం శ్వేతాంబుజావాసినీం
శ్వేతాంభోజ సితాభ్ర చంద్రజిత సుశ్వేతాంగ రోచిస్స్థిరాం
శ్వేత స్మిత హసన్ముఖీం శుచిమయీం శ్వేతగ్రహారాధితాం
శ్వేత శ్రీనగవాసినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 60

సంఖ్యాం సాంఖ్య సమాధి నిశ్చలగతాం సంఖ్యేయకార్యోజ్జ్వలాం
సంఖ్యాతామర భోగభాగ్య రచనాసంఖ్యాక భక్తావనాం
సంఖ్యాభేద నిరోధనైక పరతత్త్వాం ఖ్యాతిదాం భూతిదాం
సంఖ్యావన్మధురోక్తి గర్భిత కథాం సారస్వతీం భావయే.

కల్యాం కల్యకృతార్చనా ప్రియవతీం కల్యాణ సంపత్ప్రదాం
కల్యాణీం కరుణాలయాం సులలితాం కల్యాణశైల స్థితాం
కల్యజ్ఞాన దురాసదాం కవినుతాం కల్యాసుర ధ్వంసినీం
కుల్యప్రాజ్ఞ సమాదృతాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

గీతాం గీత రసప్రపంచ మధురాం గీత ప్రకారాదరాం
గీతాతత్త్వ జగత్ప్రపంచన కరీం సాతత్యగీతార్థినీం
గీతార్థ స్వరసార పారమిత సంగీతోపహారోజ్జ్వలాం
గీతార్థ ప్రవణాం పరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

నాదాం నాదవినాదితాఖిల జగన్మోదానుమోదక్రియాం
నాదాతీత పదస్వరూప మహితాం పాదాంబుజాతారుణాం
నాదేయ శ్రుతి మంత్రపూత చరితాం వాదప్రవాదాం తకాం
వాదిత్ర స్వరమంజులాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

గోపాం గోపితగోపతిం గురుతరాం గోపాయిత ప్రాభవాం
గోపీచందన లేపితాంగ రుచిరాం గోపీథగాహాతురాం
గోపీతస్వధిగమ్యధారణ పటుత్వాపాదన శ్రీకలాం
గోపాల ప్రతిపాదిత క్రమవిధిం సారస్వతీం భావయే.

గ్రంథాంగీం గ్రహణార్థ భావవిపులాం గ్రంథాన్న భావాస్పదాం
గ్రంథ గ్రంథివిభేదినీం గ్రథిత సద్గ్రంథ ప్రపంచ స్థితాం
మంథాద్రి ప్రభవాఖిలార్థ సుగమ గ్రంథ ప్రమోదాతురాం
61 గ్రంథాధీన కరాంబుజాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

వాచాం వాచ్య సులక్ష్య సధ్వనియుతాం వాచా మదృశ్యా మజ
వాచస్పత్యనుమోద బుద్ధి కరిణీం, వాచంయమారాధితాం
వాచాల వ్యవహార నిగ్రహపరాం వైచిత్ర్య వైచక్షిణీం
62 వాచావిధ్యనువర్తనీయ భువనాం సారస్వతీం భావయే.

ఇచ్ఛామిచ్ఛుక లోకలోకనకలా మిచ్ఛాక్రియాజ్ఞానదాం
ఉచ్ఛానోచ్ఛ్రిత ఘోర పాప దహనాముచ్ఛృంఖలోజ్జృంభిత
అచ్ఛాచ్ఛాదన ధారిణీ మమలినీం కచ్ఛాం ప్రదోషచ్ఛిదాం
63 కచ్ఛప్యంచిత సక్థినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

ఇందీ మిందు నిభాననా మిభగతా మిందిందిరానందినీం
ఇందు స్యంది సుధాప్రసేచనకరీ మిందీవరాక్షీం పరాం
ఐందవ్యేంద్ర సురాజయోగ ఫలదా మైందవ్యవాహ్యాళికాం
64 ఇందూత్సర్గ నిరంజనాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే.

ఐంద్రీ మైంద్రియకార్థ బోధనపరా మింద్ర స్వరూపాం పరాం
ఐంద్రీధానవ సప్తవర్ణ రుచిరా మింద్రాద్రి సంవాసినీం
ఇంద్ర శ్రీమయ నీలరత్న లసితా మింద్రాదిభి స్సేవితాం
65 ఇంద్రాణీ మితిహాస భాసిత కథాం సారస్వతీం భావయే.

తారాం తారణకారిణీం తరతమాంతారావతారావళీం
తారలోకన నాశితార్తి నిచయాం తారాభ్ర శుంభత్కచాం
తారానాథ సమాననా మమల ధీతారాపతి ప్రాభవాం
తారావిష్కృత హార భారలసితాం సారస్వతీం భావయే. 71

అంభోజాసనభామినీతి వినుతాం దంభోళిహస్తార్చితాం
రంభా రంభ నిభోరు యుగ్మ మహితాం కుంభోద్భవారాధితాం
కుంభాభస్తన రాజితాం శ్రుతి శిరస్సంరంభ సంచారిణీం
శుంభాద్యాసుర దంభ భంజన కరీం సారస్వతీం భావయే. 72

జ్వాలాం జ్వాలిత పాపకాష్ఠ నివహాం జ్వాలా హుతాన్నప్రియాం
జ్వాలామాలినికా ప్రసిద్ధ వరణావాల స్థిరావాసినీం
జ్వాలాజిహ్వ మఘోన సూర్యరుచిరౌజ్జ్వల్యాభిరామాం పరాం
జ్వాలావ్యాప్త దిగంతరాళ మహితాం సారస్వతీం భావయే. 73

గౌరీం గౌరవ గౌరవాం గుణవతీం గౌరీశ్వరారాధితాం
గౌరీ మంగళ దేవతా పరివృతాం గౌరాంశుకాధానికాం
గౌరాస్యాం గరుడాగ్ర జాత తిలకాం గారుత్మతాహార్యకాం
గౌరీపూజన రంజితాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 74

వర్ణాం వర్ణిత వర్ణికారుచిరతాం వర్ణాటగాన ప్రియాం
వర్ణావర్ణన వాగ్విలాసమహిమాం వర్ణప్రియాం వర్ణినీం
వర్ణాటప్రతిభా ప్రభావిత తనూం వర్ణాఖిలా వాసినీం
వర్ణ స్రక్కర శోభినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 75

వారాహీం పరివార వారిత వచః పారుష్య పారంపరీం
వారాశిభ్రమణాతురాం వరవరోద్ధారాంగరాగాంచితాం
వారిం వారిజ పుస్తకాక్ష శుక సంభారాత్తహస్తాంబుజాం
వారం వార మపత్యపాలన పరాం సారస్వతీం భావయే. 76

కృష్ణాం కృష్ణల బీజహార లసితాం కృష్ణస్తుతాఖ్యాయికాం
కృష్ణ స్వాదు మనోజ్ఞ గాన మధురాం కృష్ణప్రియాం వైష్ణవీం
కృష్ణాంభః పరిశోధనీయ గమనాం కృష్ణక్రియాదారిణీం
కృష్ణాంభోజ దళాయతాక్షియుగళాం సారస్వతీం భావయే. 77

కౌమారీం కుళయోగినీం కిణికిణీం కౌమార్యవస్థాప్రియాం
కామాఖ్యాం పటుకేశినీం కమలినీ కామ్యావగాహాతురాం
కౌముద్యంచిత సద్విహార చతురాం కౌమారశైల స్థితాం
కామాక్షీం వరకామదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 78

భద్రాం భద్ర సుఖ ప్రదాభయకరాం భద్రాసనాధిష్ఠితాం
భద్ర శ్రీ మయ శోభనాంగ నిచయాం భద్రక్రియామోదినీం
భద్రారాధిత పాదపంకజయుగాం భద్రాచలావాసినీం
భద్రాసక్త సమాగమాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 79

ధాత్రీం ధాతృముఖామరస్తుతకథాం ధాత్రీశ్వరారాధితాం
ధాత్రీవృక్ష సమాశ్రితాఖిల జగద్ధాత్రీం మనోఽధిష్ఠితాం
ధాత్రీధ్రోన్నత భావనా మహిత సంధాత్రీం విధాత్రాత్మజాం
ధాత్రర్ధాంగ విరాజితాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 80

మాతంగీం మదశాలినీం మధుకరాం మాతంగవాహప్రియాం
మాతంగర్షి సమాధి నిశ్చలగతాం మాత్రాక్షరాకారిణీం
మాతృష్టన్య రసాత్మికాం విధిగతాం మాతంగినీశార్చితాం
మాతత్త్వ గ్రహణాతురాత్మ చతురాం సారస్వతీం భావయే. 81

వాగ్దేవీం నిహితార్థ శబ్దరుచిరాం వాగ్దర్ప నిర్వాపణాం
శుగ్గ్రాహ ప్రభవార్తి నాశనపరాం దృగ్దోష రుగ్దాహకాం
దృగ్గ శ్రీ సుమభేద శోభితతనుం రుగ్ద్రదువిద్రావిణీం
దృగ్దృష్టాంత సమస్త రూపిత ఫలాం సారస్వతీం భావయే. 82

చాముండాం సుముఖీం ప్రియంకరదయాం చామీకరాభూషణాం
సామర్థ్యన్యనుమోద గానలలితాం చామర్య సేవాన్వితాం
క్షేమాం భూతకదంబ జన్మనిలయాం సీమంతముక్తా స్రజాం
భ్రామర్యాతుర సేవనాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 83

వేదాం వేదిత వేదనాం విధివిధావేదాంత కాంతిప్రదాం
వేదీమధ్యగతాం నివేదిత ఫలామోదాం నిదాఘాంతకాం
వేదండాభగతిం సతాం రసన సద్వేదీ వసన్నాదినీం
వేదిన్యాత్మ గతాఖిలాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 84

రమ్యాం రమ్యవచోవిలాస మధురాం రమ్యాత్మ సంవాసినీం
గమ్యార్థ ప్రతిపాదనైక వచసాం గమ్యా మగమ్యాంతకీం
కామ్యామోద వరప్రదాయనదయాం శామ్యాపవాదాంచితాం
సౌమ్యాం సౌమ్య విధాన కార్యకరణాం సారస్వతీం భావయే. 85

నిష్ఠాం నిష్ఠిత యోగ మానసవశాం నైష్ఠిక్య నిష్ఠాగతాం
శ్రేష్ఠత్వాశయ సిద్ధి దాయనపరాం నిష్ఠీవితాజాండికాం
నిష్ఠూతాఖిల దుర్వివాదనిచయాం ప్రోష్ఠ్యక్షియుగ్మాం చిరాం
పృష్ఠస్తుత్య మహానుభావ మహితాం సారస్వతీం భావయే. 86

నందాం నందిత నందినీం మధురతిం నందానులాపక్రమాం
నందానందక వందితాంఘ్రియుగళా మైందవ్య బింబాననాం
సౌందర్యాద్భుత మానినీ ముఖయుతాం మందస్మితాలోకినీం
సందిగ్ధాపనుదాం మదాపహరిణీం సారస్వతీం భావయే. 87

కంఠాలంబిత హేమదామ మహితాం కంఠేర లక్ష్మీప్రదాం
కంఠేకాల తపస్సమాధి సుగతాం కుంఠ స్థిర జ్ఞానదాం
కంఠగ్రస్తమహాపదార్తి హరణోత్కంఠాం వికుంఠస్థితాం
కుంఠీ భూత నిశాచరాయుధ గణాం సారస్వతీం భావయే. 88

కర్త్రీం కర్తృమనోఽంబుజాత మధుపాం కర్త్రంతరాత్మ స్థితాం
భర్త్రీం భక్త జనానుమోద చరితాం భర్త్రాస్య సంవాసినీం
ధర్త్రీం గర్భ సమస్త లోకనిచయాన్ హర్త్రీం జగత్సంకటాన్
కర్త్రీం కారణకార్య సంచయవిధౌ సారస్వతీం భావయే. 89

రాత్రిం రాత్రి చరాసు సంహతి హరాం రాత్రిందివారాధితాం
రాత్రిజ్యో త్యయుతాభ సుందర ముఖీం మిత్రార్బుదాభాం శివాం
హోత్రా స్వస్థిత ఋగ్విలాస లలితాం స్తోత్ర ప్రియాం వాఙ్మయీం
పాత్రా పాత్ర కృపా వివేచన పరాం సారస్వతీం భావయే. 90

మానాం మానవతీమనోజ్ఞ సుముఖీం మానప్రకారాదరాం
మానానూన మహా ప్రతాప మహితాం మానేయ బుద్ధి ప్రదాం
మానాతీత తనూం మనోహరదయాం మానుష్యాద్యర్చితాం
మానాధాత్మజ మానసాపహరిణీం సారస్వతీం భావయే. 91

ముగ్ధాం ముగ్ధ మనోహరాకృతిమతిం దగ్ధాఘ ఘోరాటవీం
స్నిగ్ధ శ్రీమయలేపితాంగ రుచిరాం స్రగ్ధారణానందినీం
స్నిగ్ధ ప్రీత మనోఽధికాం స్మితరదాం దుగ్ధాజ్యదధ్యోదనాం
దృగ్ధర్మ ప్రతిపాదనైక కరుణాం సారస్వతీం భావయే. 92

దక్షాం దక్షిణ నాయకాశ్రిత గుణాం దాక్షాయణీం రక్షకీం
దక్షాధీన సమస్త కర్మ నిచయాం దాక్షిణ్య పాథోనిధిం
దక్షిణ్య శ్రుతి వేత్తృ వక్త్ర నిలయాం పక్షాంత పూజాప్రియాం
సాక్షా ల్లక్షణ లక్షితాక్షరమయీం సారస్వతీం భావయే. 93

కల్పాం కల్పనికాయ కల్పిత తనూం కల్పావనీరుద్ధరాం
కల్పాకల్పన చాతురీవిలసితాం జల్పాక శిక్షాదృతాం
అల్పానల్ప వికల్ప కల్పన చణా మల్పిష్ఠ వష్ట్యంతరాం
కల్పాంతర్భువన ప్రకల్పన పరాం సారస్వతీం భావయే. 94

సామాం ఋగ్యజురాత్మికా ముపనిషచ్ఛ్రీమంత్ర సూత్రాత్మికాం
కామేశం స్మిత దంత పంక్తి రుచిరాం కామాది రిప్వంతకాం
శ్రీమాయా కమలాన్వితాం మదనగాం క్షేమంకరీం ధీశ్వరీం
శ్యామాం కామకళావతిం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 95

క్షేత్రాక్షేత్ర రసాత్మికాం, నిరుపమాం క్షేత్రజ్ఞ సత్పోషిణీం
క్షేత్రేశాం క్షయవృద్ధి ముక్త విభవాం క్షాత్ర ప్రతాపాంచితాం
క్షేత్ర క్షుణ్ణ విచారకాం కృషి గత క్షేత్రాన్న సంపత్ప్రదాం
క్షేత్రా క్షేత్ర వివేక శీలన పదాం సారస్వతీం భావయే. 9

ఆద్యా మాద్యపదోద్యతా మమృత వాక్సద్యః ఫలశ్రీ ప్రదాం
ఉద్యద్భాను సహస్ర మండల విభా ప్రద్యోతిత శ్రీమయీం
భిద్యారి ప్రముఖాసురాంగ రుచిరా మాద్యంత మధ్య స్థితాం
విద్యాష్టాదశ దాయినీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 9

ఆర్యా మర్యమచంద్రమోఽగ్నినయనా మార్యార్చితాంఘ్రి ద్వయీం
ఆర్యావర్తక దక్షిణాపథ ధరా వర్యాం సపర్యాప్రియాం
తార్యాగాధ భవాబ్ధి తారణకరీం దోర్యుగ్మ వీణాధరాం
తుర్యాతీత పరాత్మికాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 98

రాధాం రాతిహితప్రదాం సుమణిపూరాధార చక్రస్థితాం
స్వాధిష్ఠాన గతా మనాహత విశుద్ధాజ్ఞాబ్జ మధ్యస్థితాం
ఆధివ్యాధిహరాం సహస్రదళ పద్మాధేయినీం ధ్యేయినీం
మేధావర్ధి కరాం పరాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 99

ఈంకారీం నిగమాద్య నాద మహితాం సంకీర్ణ సంకీర్తనాం
అంకోత్కాసుర దర్పభంజన పరాం సంకోచ పంకాంకితాం
సంకార ధ్వని సంకులాజ్యహవనాం సంకల్ప కూలంకషాం
శంకారాయత మానసాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 100

గాయత్రీం గుణ గౌరవా మగతిక శ్రేయః ప్రదాత్రీం ధరాం
గేయాంతర్వి నివాసినీ మకహరా మాయాసనిర్వాసనీం
ఆయుష్కాల విధాయినీం శతధృతి ప్రేయస్కరీం మాస్కరాం
స్థాయీభావమయీం వనస్పతి గతాం సారస్వతీం భావయే. 101

సావిత్రీం సవనాత్మికాం మధుగతా మావర్త నీయ ప్రథాం
ఆవిర్భావజరావసానరహితా మావిష్కృతా జాండికాం
లావణ్య ప్రకృతిం లతా సులలితాం దేవీం దివీశార్చితాం
ద్యావా పృథ్వ్యనువర్తనీయ గమనాం సారస్వతీం భావయే. 102

దుర్గాం దుర్గతిహారిణీం దురితహాం దుర్గమ్యదుర్గాంతరాం
దుర్గర్వాపనుదం దురాకృత హరాం దుర్గంధ నిర్గ్రంధనాం
దుర్గంధోత్తమ మత్తచిత్త హరిణీం స్వర్గాపవర్గప్రదాం
వర్గాంత స్థిత భార్గవీం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 103

సిద్ధాం సిద్ధి విధాయినీం మధుమతీం సిద్ధౌఘ సంపూజితాం
సిద్ధేశాం మనురాజ రూప మహితాం సిద్ధాంగనా వేష్టితాం
శ్రద్ధాం శుద్ధ కళాధరాం శుచిపదాం శ్రద్ధాళు బద్ధాదరాం
ఇద్ధామిద్ధ కథాసుధారసమయీం సారస్వతీం భావయే. 104

సాధ్యాం సాధ్య ముఖామరార్చిత పదా మధ్యాత్మ విధ్యానదాం
స్వాధ్యాయాధ్యయన ప్రియామరతరుం మధ్యస్థ మధ్యస్థితాం
విధ్యాత్మా న్వయ శాలినీం సుకవితా విధ్యానుకూల్యస్థిరాం
సాధ్యా సాధ్య వివేకదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 105

శబ్దాం శబ్ద గతార్థ రూపమహితాం శబ్ద గ్రహాంత స్థితాం
శాబ్ద జ్ఞాతృనిరుక్త సూత్ర గతిగాం శబ్ద ప్రతిధ్వానితాం
అబ్దప్రాభవ వర్ధనీయ గుణదా మబ్దాంతరుద్యత్ప్రభాం
శబ్ద బ్రహ్మమయీం సదాగతి గతాం సారస్వతీం భావయే. 106

అర్థా మర్థపవందనీయచరణా మర్థార్థ సర్వార్థదాం
అర్థాలంబిత వాగ్విలాసమహితా మర్థి ప్రియాం ద్వ్యర్థినీం
వ్యర్థాలాప విరోధనైక సుగుణాం సార్థత్రికోట్యాపగాం
తీర్థస్యార్థ సమస్తదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 107

ప్రస్థానాం ప్రణవాదినాద జననీం ప్రస్థాపితాత్మ ప్రథాం
విస్థానీకృత సర్వ రాక్షసగణా మాస్థాన శోభాకరాం
స్వస్థానీకృత గర్వ దూరదితిజా మస్థానితార్యర్భటీం
ఆస్థాతీవ్ర ఫలప్రదాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 108

మేధాం మేధ్యమనుస్వరూప జపతా మాధార భూతేశ్వరీం
మేధావి వ్యవసాయ సార్థక కరీం స్వాసామ్య బాధావహాం
ప్రాధాన్య ప్రతిపన్న మాధుకర సంబోధ ప్రబోధాత్మికాం
వాధూలాది మునీంద్ర సన్నుతపదాం సారస్వతీం భావయే. 109

కర్మాకర్మ విధాయినీం సుకవితా కర్మ ప్రకారాదరాం
కర్మందిప్రియ కారిణీం కలుషహాం కర్మేంద్రియ స్థాయినీం
కర్మాధీన చరాచర ప్రణయినీం శర్మణ్యమర్మావహాం
నర్మాలాపవిలాప భేదరహితాం సారస్వతీం భావయే. 110

శస్త్రాంశస్త్ర సమస్త మస్తకతలన్యస్త్రాంజలి ప్రస్తుతాం
అస్తవ్యస్త నిరస్తవాస్తవగతిం ప్రస్తారవిస్తారిణీం
హస్త స్వస్తిక నిస్తులాభయకరీం కస్తూరికాచర్చితాం
అస్తోక ప్రతిభా ప్రసక్త మహితాం సారస్వతీం భావయే. 111

సాధ్వీం సాధ్వసహారిణీం పరివృఢాం సాధ్వర్చనానందినీం
అధ్వర్యు ప్రతిపత్తి రక్షణపరా మధ్వన్యసర్వేక్షణాం
ప్రధ్వంస ప్రతిరోధనీయ గమనాం సాధ్వాత్మకంజస్థితాం
మాధ్వీక ప్రియ భోజనాం భగవతీం సారస్వతీం భావయే. 112

చార్వీం చారుపయోధరాం క్రమగతాం చర్వ్యాజ్యమిశ్రోదనాం
చార్వాకక్షమవాదనాధిగమనాం చార్వాయుధాష్టాన్వితాం
చర్వణ్యాన్న సుజీర్ణ కృద్రసగతాం నిర్వేద నిర్వాసనాం
నిర్వర్ణ్యోద్భృత కార్యకారణమయీం సారస్వతీం భావయే. 113

చంచత్ చంచల చంచలామలతనూం చాంచల్య విధ్వంసినీం
కాంచీనూపుర హీర హార సుభగాం కించిన్నతాత్యంతదాం
పంచాంగ ప్రణమ ద్విశేష ఫలదం పంచామృత స్నాతకాం
ప్రాంచన్మంజుల చంచరీక చికురాం సారస్వతీం భావయే. 114

ఆత్మానం పదధాతు మూలనివహా మాత్మీయ లీలాకళాం
ఆత్మ స్థైర్య బలాతిదాన చతురా మాత్మంభరోద్ధారిణీం
ఆత్మానాత్మ వివేకశీలనచణా మాత్మజ్ఞ యోగప్రియాం
ఆత్మానందకరీం పరాత్పర పదాం సారస్వతీం భావయే. 115

ఏకా మేకపదీ మనేక చతురా మేకాంత వాసప్రియాం
ఏకాగ్రస్థిరపూజనాదరగుణా మేకీకృతానేకతాం
నైకా మేకధురావహాం సమపదా మైకైకధర్మస్థితాం
ఏకాదశ్యనునాదన ప్రచలితాం సారస్వతీం భావయే. 116

కఠిన శబ్దార్థ సూచి

శ్లో.సం.

2 కానీనిక = కనుగ్రుడ్డు

4 ఆతోద్య = వాయిద్యముల యొక్క

ప్రద్యుమ్న = విశేష ధనముచే

5 కాశాగ్రాఘవిరస్త దోషనిచయాం = తెల్లగడ్డి యొక్క అగ్రముతో తొలగించబడిన దోష సమూహము గల దానిని

7 అక్షోభక్షితి = కలతలు లేని భూమి

8 భగాష్ట = అష్టైశ్వర్యముల యొక్క; సాకల్యమ్ = యజ్ఞసామగ్రి; సైక = సూక్ష్మమైన; తోక = సంతానము యొక్క; స్తోక = అల్పమైన.

9 ఏణగణాకులాంబక గణాం = జింకల సమూహమును కలతపెట్టు కన్నులు గలదానిని

10 పరేంగప్రియాం = పరేంగితమునందిష్టము గలదానిని.

11 విశంకట = విరివియైన, పాంకాలికమ్ = దినసరి వడ్డీ; స్వాంకాంకాంకిత వల్లకీం = నిజాంకమునకు అవయవముగా మారిన వీణ గలదానిని.

12 అపచితా = హాని రూపమైనది

13 విగతపంకాంకార్చితాం = పాపములేని వారిచే పూజింపబడుదానిని

14 పాంకవ్య= జవ్వాదితో; అంకిత = కూడిన; గాత్ర = అవయవములతో, శోభితతనూ వల్లీ = ప్రకాశించుచున్న శరీరము యొక్క, అంక = చిహ్నములు గల; పల్యంకికాం = పడక గలదానిని

15 వారూపాగమ వర్ణనీయ గమనాం = వేదములందు నీటి రూపముగా వర్ణించదగిన గమనముగల దానిని, (వేదములందు సరస్వతి నదిగానే వర్ణింపబడినది)

16 హల్లక = చెంగలువ; ఉల్లాఘస్థితి = నిరామయ స్థితి

19 అత్యర్థ = అధికమైన

21 ఆంధిక్య = చీకటికి సంబంధించిన, తుందిల = పొట్టగలది;
22 అంభోజకళా = నాకబడిన; రీఢ = తిరస్కారము; సోఢవ్య బాఢ ప్రథాం = ఓర్చుకొనదగిన ప్రతిజ్ఞ గలదను కీర్తి గలదానిని; ఊఢా = భార్య
24. ఇష్టివ్యష్టి సమష్టికాం = యజ్ఞ ప్రయోజన సమస్తమైనదానిని
25 ఆహవ = యజ్ఞమునందు; ఆహ్వ = పేరు; వ్యాహార = పలుకు, నీహార = మంచు, అబ్జ = చంద్రునియొక్క; మహిమామహీయ = కాంత్యతిశయముగల
26 అర్శస్ = మూలరోగము; దర్శ = అమావాస్య; అవగాథ = ప్రాతః స్నానము; దర్శని = ఉపరథ్య (ఊరిముందరి దారి;)
(అర్శోఘ్న = దధి)
27 హంస = పరమాత్మ; హంసాక్షర = మంత్రాక్షరములు, హంసాంతాక్షర రూపిణీం = హకారము చివరగా గల అక్షర రూపిణిని; హంస = సహస్రారకమలము; సూర్యుడు; పరమహంస; హం సత్త్వ అహంకార బలము.
29 లంబుషాం = ముత్యాల పేట హారము గలదానిని; శాంబరీ = మాయ.
30 ఆయోగ యోగాతురాం = జ్ఞాన యోగాతురతగల దానిని;
31 బ్రహ్మాంజలి = వేదధ్యయన కాలమందలి మ్రొక్కు; బ్రహ్మ రణ్యమ్ = వేదపాఠభూమి; జిహ్మ = వంకరైన
32 కార్తాంతిక = జ్యోతిష్కుల చేత; వార్తా = వృత్తాంతము;
సంవిత్ = జ్ఞానము; ఆర్తావన వ్యాపృతాం = ఆర్తులరక్షించు వ్యాపారము గలదానిని; పూర్త+ఆపూర్తి = సప్త సంతానములు పూర్తి యగునట్లు.
33 బాలిశపాలినీం = మూర్ఖులను పాలించుదానిని; అంబకమ్ = కన్ను
34 హంసాస్య నృత్యప్రియాం = హస్తాభినయ విశేషము గల నృత్యమును ప్రేమించుదానిని ;
35 మాహేయీ = గోవుయొక్క;

36 మను = మంత్రము యొక్క; చిన్ముద్ర = జ్ఞానముద్ర;

37 కార్ష = రైతులచేత; మర్షః = ఓర్పు; అమర్షః = కోపము;

38 గుణి = గుణవంతుడైన; తూణీ+అక్షయ్య వరాంబకాం = అమ్ముల పొదియందక్షయమైన బాణములు గలదానిని;

39 లక్ష్మ = గుఱుతు; పక్ష్మ = కనురెప్పవెంట్రుక; ఉర్వ్యరేయ = భూమియొక్క; భరతాం = భారము గలదానిని; (కనురెప్ప వెంట్రుకతో ఓర్వదగిన భూభారము గలదానిని;) పక్ష్మలిత క్ష్మావరాం = కనురెప్ప వెంట్రుకలుగా చేయబడిన భూపతులు గలదానిని; (లేదా; ఱెప్పవేయు నంతలో భూపతులుగా చేయుదానిని;) యక్ష్మ = క్షయ; ఆమయ = రోగములను

40 ఆత్రేయ = చంద్రుడు; ఫాలాంకినీం = తిలకముగాగలదానిని, గోత్ర+ ఉద్భేదకః = దేవేంద్రుడు; పత్రాంగుళి = పత్రభంగము (అలంకరోప యోగియైనవి); మాత్ర = చిటికెలో.

41 బీజమ్ = రేతస్సు; బీజాకృతమ్ = పాలము; ఆజీవమ్ = బ్రతుకుదెరువు; ఆజి = యుద్ధము; (ఇంకొక యర్థము) ఆజీవాజి విజేతృశక్తిద కృపాం = బ్రతికినంతకాలము యుద్ధ విజేతయగు శక్తినిచ్చు నట్టి దయగలదానిని;

43 చండాంశుః = సూర్యుడు; చండాతమ్ = గన్నేరు; శిరీషమ్ = దిరిసెనపువ్వు; చాండాలికా = వీణ, కిన్నెర; పిండాండాత్త పిచండిలాం = అండ పిండములతో గూడిన పెద్ద కడుపు కలదానిని; పిండాకృతా జాండికాం = ముద్దగాజేయబడిన బ్రహ్మాండము గలదానిని; పిండమ్ = గర్భమ్;

44 నక్తంచర ధ్వంసినీం = రాక్షస సంహారము చేయుదానిని;

46 దీర్ఘ దృశార్చితాంఘ్రి యుగళాం = విద్వాంసులచేబూజించబడిన పాద యుగ్మము గలదానిని; అర్ఘ+అనర్ఘఫలమ్ = పూజసేయుటకు వెలకట్టలేని ఫలము, (పూజాపూజనఫలమని కూడా గ్రహించవచ్చును) అర్ఘ్యాళిష్ట

సంపూజితాం = అష్టవిధములైన అర్ఘ్యములతో (పూజ) పూజించ బడుదానిని; (అష్టార్ఘ్యములు = పెరుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గఱిక, నువ్వులు, దర్భ, పుష్పములు) నిర్ఘాతనిర్ఘోషిణీం = పిడుగు ధ్వనివంటి ధ్వనిగలదానిని;

47 అర్చాం = ప్రతిమారూపిణిని; అర్చిష్మత్+ఓజస్ = అగ్నితేజము; చర్చ = విచారము, ఆలోచన; చర్చిక్యశోభా = కుంకుమాదుల పూత (లేపనము); వర్చస్కారి = తేజోవంతుడు;

48 కరతల+ఆశుక్లృప్త లక్ష్మీఫలాం = హస్తగతమైన శీఘ్రలక్ష్మీ ఫలప్రదానశక్తి గలదానిని; అక్లాంతి = బడలికలేని, వైక్లబ్యమ్ = బాధ, వ్యథ;

49 సవ్యాసవ్యనివిష్ట మా గిరిసుతా సేవాప్రమోదాంచితాం= కుడియెడమ లందున్న లక్ష్మీ పార్వతుల నిశ్చలసేవయందిష్టపడుదానిని; అర్బుద = దశకోటి;

50 శర్మణ్య = సంతోషింపదగిన;

51 శోషామయమ్ = శోఫ (వాపు) రోగము; ప్లోషిక = కాల్చునది; మాషత్వమ్ = మూర్ఖత్వము.

52 సంధి+ఆదినాట్యాంగినీం = సంధి, ముఖసంధి, ప్రతిముఖ సంధి మొదలగు నాట్యాంగములు గలదానిని; కంధి = సముద్రము; ఔర్వతాపమ్ = బడబాగ్నితాపము;

53 సంహూతీ = అనేకుల ఆర్తి; అంహోరాశి = పాపముల రాశి; రంహస్ = వేగముతో; సంహత = కూడిన; సంహితా = వేదముయొక్క; అధ్యయనదాం = అధ్యయనమిచ్చుదానిని; అంహతి = దానమువలన; అమోఘ = అఖండమైన; స్వదాం = ధనమునిచ్చుదానిని; బంహిష్ఠ = విరివియైన;

54 చక్రః = చక్రవాకపక్షి; చక్రాంగః = హంస; మధుకరీ = భిక్షాన్నము పొందు; ఆక్రీడా = ఉద్యానవనము;

56 భావమ్ = మనోవికారము, ఆత్మ, పుట్టుక, విభూతి, స్వభావము, పదార్థము, అభిప్రాయము;

57 కోలంబక=ఆలింగితాం = వీణయొక్క ఆలింగనముగలదానివి;
శిలీముఖం = బాణము; లేలీహానః = పాము;
లేలీహాన సుయోగకీలితమతిం = కుండలినీ యోగమున స్వాధీనమగు మనస్సు గలదానివి;

58 గదహరాం = రోగవినాశకురాలివి; నాళీకపీఠమ్ = పద్మపీఠము;
కాళింది = యమున ; సురవాహినీ = గంగానది;

59 శౌక్తవ్యక్త వళక్షకాయరుచిరాం = ముత్యాలవంటి తెల్లనైన మైచాయ గలదానివి;

60 శ్వేత గరుత్=హంస; అభ్రమ్ = ఆకాశము; శ్వేతగ్రహమ్ = చంద్రుడు.

61 సంఖ్యా = లెక్క; సంఖ్యేయ = గణనీయమైన; సంఖ్యాతమ్ = లెక్క పెట్టదగినది; సంఖ్యావాన్ = పండితుడు;

62 కల్యా = నేర్పరియైనది; కల్యమ్ = వేకువ; కల్యాణ శైలమ్ = మేరు పర్వతము; కలిః = యుద్ధము; కుల్య = కులీన;

64 వాదిత్రమ్ = వాద్య చతుష్టయము (తతము, అనద్ధము, సుషిరము, ఘనము అనువాద్యములు నాలుగు)

65 గోపతిః = ఇంద్రుడు; గోపీథమ్ = నీటిదొన; గోపీతః = ప్రభాతము;

66 గ్రంథః = ధనము; గ్రంథిః = ముడి;

67 వాచం యమః = ముని; వైచక్షిణీం = నేర్పుగలదానివి;

68 ఉచ్ఛూన + ఉచ్ఛ్రిత ఘోరపాప దహనాం = దట్టముగ బెరిగిన భయంకర పాపములను గాల్చుదానివి; అచ్ఛ + ఆచ్ఛాదన = స్వచ్ఛమైన మైమరువు; కచ్ఛ = మాతృక; ప్రదోషచ్ఛిదాం = గొప్ప దోషములు నశింపజేయుదానివి; కచ్ఛపి = సరస్వతి వీణ పేరు; సక్థిని = తొడ

69 ఇందీ = లక్ష్మీ; ఇందిందిరః = తుమ్మెద; ఐందవ్యమ్ = వెన్నెల; ఇందు + ఉత్సర్గ నిరంజనాం = వెండిదానముతో సంతోషించు దానివి;

71 తారా = కంటగ్రుడ్డు; తారః = ముత్యము; తారా + ఆలోకన నాశితార్తి
నిచయాం = కడకంటి చూపుతో నశించిన బాధలు గలదానిని;
72 దంభోళిః = వజ్రము. రంభ + ఆరంభ నిభ = అరటి మొదలు వంటి;
73 జ్వాలా జిహ్వః = అగ్ని; మఘోనః = ఇంద్రుడు;
74 గౌర + అంశుక + ఆధానికాం = తెల్లని వస్త్రమును గప్పుకొను దానిని;
గౌరీం = తెల్లని మైచాయ గలదానిని; గారుత్మత + ఆహార్యాం =
గారుత్మతములను మణుల నలంకరించుకొనుదానిని;
75 వర్ణికా = తెలుపులోనగు రంగు; వర్ణాటః = చిత్రకారుడు, గాయకుడు;
వర్ణినీ = బ్రహ్మచారిణి;
76 వర = శ్రేష్ఠమైన; వర = కుంకుమ పూవుచే; ఉద్ధార = ఉద్ధరింప
దగిన; అంగరాగ + అంచితాం = అలంకారాపేక్షిత లేపనాదులచే నొప్పు
దానిని, వారీ = సరస్వతి; వారంవారం = తడవతడవకు;
77 కృష్ణాం = సంతోషము గలదానిని; కృష్ణలబీజ = గురిగింజల యొక్క;
కృష్ణః = వ్యాసుడు; కృష్ణః = కోకిల; కృష్ణా+అంభః పరిశోధనీయగమనాం
= యమునా జలమును శుద్ధపరచు దృష్టితో గలియు దానిని; కృష్ణ
క్రియా = దుష్టచేష్ట;
78 కిణికిణి = సరస్వతీ భేదము;
79 భద్రశ్రీ = చందనము; భద్రా = గంగ;
80 ధాత్రీ = ఉసిరిక, భూమి;
81 మాతంగి = పార్వతి; మా = లక్ష్మి;
82 శుక్+దాహః = దుఃఖాగ్ని; దృబ్ధ=కూర్పబడిన; రుక్+దద్రు =చర్మవ్యాధి;
83 చామీకరమ్ = బంగారు;
86 నిష్ఠీవిత+అజ+అండికాం = ఉమ్మివేయబడిన బ్రహ్మాండము గలదానిని;
నిష్ఠ్యూత = త్రోయబడిన; ప్రోష్ఠి + అక్షి = ఎగిసి పడెడు చేపవంటి
కన్నులు; పృష్ఠమ్ = యజ్ఞ సంబంధి స్తోత్ర విశేషము

88 కంఠేరః = దరిద్రుడు; కంఠేకాలః = శంకరుడు;

90 రాత్రి జ్యోతిః = చంద్రుడు; మిత్రః = సూర్యుడు;

91 మానాథ + ఆత్మజ = మన్మథుని యొక్క;

92 సగ్ధి = బంతికుడుపు;

93 దక్షిణ్య = దక్షిణకుయోగ్యులైన; పక్షాంత = అమా పౌర్ణమాసులు

94 కల్పాం = శస్త్రమైన దానిని; కల్పః = న్యాయము;
జల్పాకః = ఉపయుక్తము గాని పెక్కు మాటలాడు వాడు; అల్పిష్ఠ
వస్త్వంతరాం = మిక్కిలి మిక్కిలి చిన్న వస్తువు నందును నుండు
దానిని;

97 అష్టాదశ విద్యాః = నాలుగు వేదాలు; ఆరు వేదాంగాలు; మీమాంసా, న్యాయం, పురాణం, ధర్మశాస్త్రం, ఆయుర్వేదం, ధనుర్వేదం, గాంధర్వ వేదం, అర్థశాస్త్రం అనునవి అష్టాదశ విద్యలు

98 అర్యమః = సూర్యుడు;

99 రాతిః = మిత్రుడు;

100 అంక + ఉత్క + అసుర = యుద్ధోత్సాహులైన రాక్షసుల యొక్క;
సంకోచ పంకమ్ = కుంకుమ పూవు రజము; సంకార ధ్వనిః = అగ్ని
విస్ఫులింగ ఛటఛటాత్కారము; శంకార= మేలు చేయుటలో;

101 అగతిక = దీనులకు; అకహరాం = దుఃఖ నివారిణిని;
మాస్కరాం = విరాగిణి యైన దానిని; వనస్పతిగతాం = ఓషధుల
యందుండు దానిని;

103 నిర్గంధనాం = నశింప జేయుదానిని; గంధోత్తమ = మద్యము;

105 విధి + ఆత్మ + అన్వయ శాలినీం = బ్రహ్మ యొక్క మనోవృత్తి
నన్వయించుకొను నేర్పుగల దానిని;

106 శబ్దగ్రహః = చెవి; అబ్దః = మేఘము; సదాగతిః = మోక్షము;

107 అర్థపః = కుబేరుడు;

109 మేధ్యమనుః = పవిత్ర మంత్రము యొక్క, ప్రాధాన్య ప్రతిపన్న
మాధుకర = మాధుకర వృత్తికి (తుమ్మెదలు పూలయందు పూదేనెను

గ్రహించునట్లు భిక్షుకులు గృహస్థుల యిండ్లకు బోయి భిక్ష గ్రహించి జీవించుట) ప్రాధాన్యము నంగీకరింపజేసిన దానివి;

110 కర్మందిః = సన్యాసి; శర్మణ్య = సంతోషము యొక్క

111 అస్త = అణచబడిన, వ్యస్త = వేరుచేయబడిన, నిరస్త = తొలగించబడిన, వాస్తవ గతిం = వస్తుతత్త్వము గల దానివి;

112 సాధ్వసమ్ = భయము; పరివృఢా = పరిపాలకురాలు; అధ్వన్య = ప్రయాణీకుల యందు;

113 చార్వి = ఊహాపోహక్షమమైన బుద్ధి; చరుః = హవ్యము; చర్వణ్య = నమలదగిన;

115 ఆత్మంభరః = మూర్ఖుడు;

116 ఏకా = ముఖ్యమైనది; ఏకపది = మార్గము; ఏకాదశి = పదునొకండు తంత్రులు గల పరివాదిని యను వీణ; ఏకధురా+ఆవహం = ఒక్కతియే సమస్త భారము మోయు దానివి.

ప్రాతఃస్మరణమ్

ప్రాతస్స్మరామి మహనీయ గుణావతంసం
కారుణ్యపూర కమనీయ రసప్రసారం
జిహ్వాంచల ప్రవిల సన్నిజరూపదీపం
వాణీ మనోహరవరాంగ మపాంగతుంగం. 1

ప్రాతస్స్మరామి వచసామధినాయికాఖ్యాం
సృష్టిస్స్వరూప విధిబోధన పారవశ్యం
శబ్దార్థరూప మతిశాయిత వత్సలత్వం
వాణీ మనోహరవరాంగ మపాంగతుంగం. 2

ప్రాతస్స్మరామి మనురాజ మహిమ్నరూపం
మర్త్యామరాసుర గణార్చిత పాదపద్మం
పద్మాసనాత్మ సదనాయతనాధి వాసం
వాణీ మనోహరవరాంగ మపాంగతుంగం. 3

ప్రాతస్స్మరామి మనసా వచసా సుభక్త్యా
భాషామయ ప్ర[illegible]లధారణ కారణాంతం
విద్యాయశశ్శ్రియ ముదారతయా ప్రసన్నం
వాణీ మనోహరవరాంగ మపాంగతుంగం. 4

ప్రాతస్స్మరామి జగదుత్తరణాంఘ్రియుగ్మం
వేదాధిగమ్య పరతత్వ పదార్థబోధం
నాదప్రియామర తరుం శ్రితపారిజాతం
వాణీ మనోహరవరాంగ మపాంగతుంగం. 5